

Má NATO budúcnosť?

František Šebej – Peter Burian – Peter Švec
Tomáš Zálešák – Ivo Samson

Ondrej Dostál (editor)

2003

KONZERVATÍVNY INŠTITÚT
CONSERVATIVE INSTITUTE
M.R.ŠTEFÁNKA

SLOVENSKO
DO SEVEROATLANTICKEJ ALIANCIE

Publikácia vychádza v rámci projektu *Do NATO so zdvihnutou hlavou a otvorenými očami*. Jej vydanie finančne podporilo Ministerstvo zahraničných vecí SR.

Copyright © Konzervatívny inštitút M.R.Štefánika

Konzervatívny inštitút M.R.Štefánika
Štefánikova 1, 811 06 Bratislava
tel.: 02 – 5249 3792, 5249 3610
fax: 02 – 5249 3745
e-mail: conservative@institute.sk
www.konzervativizmus.sk

ISBN: 80-89121-05-5

Faktory ohrozujúce budúcnosť NATO na oboch stranách Atlantiku

František Šebej

Vo svojom príspevku sa budem koncentrovať na faktory, ktoré nemajú inštitucionálnu, ani kodifikovanú podobu, skôr sa týkajú historického okamihu, ktorý žijeme, spoločenskej situácie a psychologickej atmosféry na oboch stranách Atlantiku a toho, ako to súvisí s NATO. Tie faktory sú znepokojujúce a kladú otázku nad samotnú existenciu Severoatlantickej aliancie.

Patrím do generácie, pre ktorú slovenský vstup do NATO predstavoval nielen symbolickú bodku za istou časťou našej histórie. Obsahovo úplne inú bodku ako napríklad naše členstvo v Európskej únii. Zmluvný zväzok s krajinami Západu a predovšetkým so Spojenými štátmi americkými, zmluvný zväzok, ktorý explicitne hovorí, že útok na naše územie považujú aj krajiny ako Spojené štáty americké alebo Veľká Británia za útok na seba samého, ako to vyplýva zo Severoatlantickej zmluvy, je naozaj akýmsi ukončením polstoročia života kdesi inde, čo je pre moju generáciu kľúčové.

Ale moja generácia sa musela dožiť aj toho, že vstupuje do zväzku, ktorý je vlastne erodujúcou inštitúciou. Prečo je to tak? Predovšetkým faktory, ktoré viedli k vzniku Severoatlantickej aliancie, boli faktory historické a hoci ich podstata čiha niekde v pozadí, v zásade už neexistujú. Komunizmus, ktorý bol v roku 1949, keď NATO vznikalo, inštitucionalizovaný v podobe Sovietskeho zväzu, jednak už nie je inštitucionalizovaný v podobe svetovej veľmoci a impéria a jednak sa za to polstoročie jeho úplne na nespoznanie mutované deriváty usadili v hlavách aj západoeurópskych a amerických politických elít natoľko, že v podstate už imperiálnu expanziu na spôsob sovietskeho impéria ani veľmi v tomto postmodernom svete nepotrebuje.

Nie som celkom zástanca Fukuyamovej predstavy, že liberálna demokracia a trhové hospodárstvo definitívne zvíťazili. Všetko na svete naznačuje, že ak sa nám tak zdá počas tohto okamihu nášho života, pravdepodobne

prežívame len nejaký taký vzácny záblesk, ktorý nemusí mať dlhé trvanie a rozhodne nie je celosvetovým fenoménom.

Zmenila sa doba a zmenili sa generácie politikov. Henry Kissinger to popísal tak, že teraz do rozhodujúcich pozícií v zahraničnej politike i do sféry think-tankov, do sféry publicistiky, do sféry analytickej, vstupuje už druhá a tretia generácia politikov, ktorým model studenej vojny, v ktorom NATO plnilo funkciu životnej poistky, nehovorí nič. Na rozhodujúcich miestach na oboch stranách Atlantiku sa húfne ocitli ľudia z generácie, ktorá pochodovala po námestiach protestujúc proti vietnamskej vojne. A to je generácia, ktorá priniesla svoj model myslenia do zahranično-politických vzťahov. Eklatantným príkladom takého politika je a bol Bill Clinton, ktorého politické reflexy zo 60. – 70. rokov viedli k tomu, že sa dokonca v ktoromsi svojom prejave ospravedlnil za studenú vojnu, akoby išlo zo strany Západu o akýsi prehrešok.

Analogické je to v Západnej Európe. Predstavitelia tejto generácie sú ľudia, ktorí zvädzali so systémom, ktorý teraz majú reprezentovať, pouličné boje. To je Gerhard Schröder, to je Joschka Fischer, to je napríklad aj taký Daniel Cohn-Bendit, poslanec Európskeho parlamentu, to je celá západoeurópska, ale sčasti aj americká univerzitná intelektuálna elita. Vďaka tejto generácii sa politické elity začali hanbiť používať slovné spojenie „národné záujmy“. Pretože to je podľa nich čosi veľmi nedôveryhodné, čosi sebecké, čosi, čo v minulosti spôsobilo dve svetové vojny a množstvo ďalších vojen. A spoločensky akceptovateľný a politicky korektný motív zahraničnej politiky musí podľa nich byť nejaký iný, podľa možnosti vznešený cieľ, ako povedzme mier, stabilita alebo práva alebo demokracia alebo čokoľvek iné, len nie národné záujmy. Severoatlantická aliancia však bola predovšetkým inštitúciou, ktorá vznikla na obranu vzájomne harmonizovaných národných záujmov členských krajín a na obranu istého civilizačného modelu.

Bývalý generál rumunskej komunistickej tajnej služby Ion Mihai Pacepa uverejnil v National Review Online článok o prepade centra Organizácie krajín vyvážajúcich ropu (OPEC) vo Viedni, ktorý on sám pomáhal riadiť a organizovať. Lídrom celej akcie bol terorista Carlos a plány budovy OPEC vo Viedni dodal Líbyi Pacepa prostredníctvom istého Hansa Joachima Kleina, dlhoročného spolubývajúceho Joschku Fischera, dnešného

ministra zahraničných vecí Spolkovej republiky Nemecko, ako aj spomínaného poslanca Európskeho parlamentu Daniela Cohn-Bendita. Joschka Fischer sa pokúsil toto kamarátstvo z mladosti zľahčiť, ale boli publikované aj ďalšie materiály, ktoré ukazujú, že jeho kamarátstvo s Hansom Joachimom Kleinom nebolo náhodné bývanie na internáte, ale že sa spolu zúčastnili mnohých politických akcií, vrátane hádzania zápalných fliaš na políciu a podobne.

Netvrdím, že celá generácia, ktorá vstúpila dnes do politiky, je ďalej nositeľom tejto agendy. Tvrdím len, že to je generácia, ktorá strávila svoje formatívne roky bojom proti samotnej podstate toho, čo predstavuje Severoatlantická aliancia. Je to generácia, ktorá k posvätnej inštitúcii studenej vojny, ako bolo NATO, necíti žiadnu nostalgiu, ani úctu. Ani pre ňu neznamena to, čo povedzme znamená pre tú istú generáciu za bývalou železnou oponou. Toto je prvý faktor, ktorý na oboch stranách Atlantiku vážne ohrozuje koncept Severoatlantickej aliancie.

Druhý faktor je ešte mladšia generácia, ktorej nehovorí nič nielen studená vojna, ale ani vietnamský konflikt a dokonca ani samotný koncept obranných aliancií. Táto generácia nemá k NATO ani len negatívny vzťah, ako má povedzme generácia bojovníkov proti vietnamskej vojne. Nemá k nemu žiadny vzťah. Táto generácia uverila postmodernému konceptu sveta, ktorý sa môže stať priestorom pre tzv. globálnu jurisdikciu inštitúcií ako Medzinárodný trestný súd alebo pre modely celosvetovej regulácie ako Kjótsky protokol. Ide o predstavu sveta, v ktorom štáty nie sú najvyšším zdrojom legitímnej politickej moci, ale musia sa podrobiť jurisdikcii a moci, ktorá je nad nimi, vyššie ako štáty.

Táto situácia činí zo Severoatlantickej aliancie inštitúciu, ktorú by mnohí radi poslali do minulosti. A zaujímavé je, že aj z tej časti politického spektra, ktorá nie je nijakým spôsobom súčasťou toho, čo som popísal, teda z konzervatívnej časti politického spektra. Aj vo vyjadreniach slovenských politikov a publicistov, ale aj v západných médiách sa úplne svojvoľne zamieňajú koncepty, ktoré nemajú nič spoločného. Napríklad koncept kolektívnej bezpečnosti a koncept spoločnej obrany.

Koncept spoločnej obrany – to je NATO. To je koncept, v ktorom sa suverénne štáty, z vlastnej vôle dohodnú, že budú spoločne brániť svoje záujmy a teritórium. Prípadne to urobia na základe zdieľaných hodnôt, lebo

to ich činí blízkymi, preto sú spolu. Oni sa v rámci tejto spoločnej obrany vymedzujú voči zvyšku sveta a aj pomenúvajú, hoci implicitne, možného nepriateľa, pomenúvajú aj miesto, odkiaľ môže prísť útok. Dokonca, ak si urobia organizáciu, ako je napríklad NATO, tak potom robia strategické plánovanie, vypracovávajú scenáre, pomocou ktorých sa budú brániť proti útokom, ktoré majú konkrétnu podobu, konkrétnych autorov a konkrétnych útočníkov.

Tento koncept sa spokojne mieša s konceptom kolektívnej bezpečnosti, čo nie je vojenský, obranný, ani politický koncept. To je právny koncept. Organizáciami kolektívnej bezpečnosti, samozrejme nefungujúcimi, ako všetky takéto organizácie, sú napríklad OSN alebo OBSE. Istý čas sa zručná ruská (predtým sovietska) diplomacia pokúšala presvedčiť, miestami celkom úspešne, novú generáciu východoeurópskych, ale aj západoeurópskych politikov, že kolektívna bezpečnosť a spoločná obrana je vlastne jeden a ten istý koncept. Právny koncept kolektívnej bezpečnosti prenikol dokonca do vnútra NATO a NATO sa tak trošku kontaminovalo konceptom kolektívnej bezpečnosti. Už to nie je celkom koncept spoločnej obrany, už je to koncept kolektívnej bezpečnosti a keď čítate napríklad závery Washingtonského summitu z roku 1999, tak sa to tam len hemží článkami o humanitarnej intervencii a o misiách, ktoré sa netýkajú spoločnej obrany, a teda záväzkov vyplývajúcich z Článku 5 Washingtonskej zmluvy. To je vážny problém. Vstupujeme do NATO, ktoré vzhľadom na to, že v tom orchestri hrajú iní hráči na iné nástroje, ako keby sa už začalo metamorfovať, meniť vo svojej samotnej podstate.

A k tomu sa pridávajú transatlantické nedorozumenia, ktoré sú smrteľným ohrozením pre NATO. Nedorozumenia medzi Európou a Amerikou, ku ktorým v posledných rokoch dochádza, či už ide o Kjótsky protokol, spor o Medzinárodný súdny tribunál, spor o zrušenie zmluvy o protiraketovej obrane ABM, alebo spor o zákaz nášľapných mín, všetko sú to len rôzne tváre toho istého démona. Je to démon, ktorý vytvára stále väčšiu trhlinu medzi Európou a Amerikou a Severoatlantická aliancia bez Ameriky je jednoducho nezmysel. Spojenie Západnej Európy a Ameriky, teda americká prítomnosť na európskom kontinente, bola samotným zmyslom Severoatlantickej aliancie.

Ako to vnímajú na americkej strane, by som rád ilustroval na anekdote, ktorá však odráža pocity americkej politickej elity a ukazuje, čo sa s NATO môže stať. Ide o „mierový plán“, ktorý zo žartu v amerických médiách zverejnil komik Robin Williams. Jeho „mierový plán“ je nasledovný:

1. Spojené štáty sa ospravedlnia celému svetu, za miešanie sa do jeho záležitostí v minulosti, aj teraz, za všetky tie veci ako Hitler, Mussolini, Noriega, Milošević a všetci ostatní dobrí starí chlapci, už nikdy sa do toho nebudeme miešať.

2. Stiahneme všetky naše jednotky z celého sveta, začnúc Nemeckom, Južnou Kóreou a Filipínami. Jednoducho nás tam nechcú a umiestnime naše jednotky na našich hraniciach, aspoň už nikto nepolezie cez diery v plote.

3. Všetci ilegálni cudzinci dostanú 90 dní na to, aby si usporiadali svoje záležitosti a odišli, zaplatíme im cestu domov. Po 90-tich dňoch zvyšok bude zhromaždený a okamžite deportovaný bez ohľadu na to, kto sú alebo odkiaľ sú. Francúzsko ich rado privíta.

4. Všetci budúci návštevníci budú dôkladne skontrolovaní a dostanú len 90 dní, pokiaľ nebudú mať zvláštne povolenie. Nikoho z teroristických štátov jednoducho dnu nepustíme za žiadnych okolností. Ak sa vám nepáči v tých štátoch, zmeňte to sami a neskrývajte sa tu. Nikto nedostane azyl. Nepotrebujeme žiadnych taxikárov, ktorí usporiadajú znovu 11. september.

5. Neprijmeme žiadnych študentov nad 21 rokov, tí starší sú atentátnici. Ak nebudú chodiť študenti do školy dostanú dečko a pôjdu domov.

6. Spojené štáty vynaložia veľké úsilie, aby sa stali sebestačnými, čo sa týka energie. To bude súvisieť aj s presadením neznečisťujúcich zdrojov energie, ktoré budú vyžadovať dočasné vrtanie nafty v aljašskej divočine, karibu si budú musieť na to na chvíľu zvyknúť.

7. Ponúkneme Saudskej Arábii 10 dolárov za barel ropy a keď sa im to nebude páčiť, môžu svoju naftu predať inde, aj my sa obrátíme inde. Myslíme, že po týždni naplňovania rezerv by to stačilo.

8. Ak niekde na svete bude hlad alebo iná prírodná katastrofa, nebudeme sa do toho miešať. Môžu sa modliť k Alahovi alebo ku komukolvek, aby im poslal obilie, dažď, cement alebo čokoľvek potrebujú. Aj tak, keď im to pošleme, tak sa to rozkradne a dostane to prevažne armáda. Ľudia, ktorí to potrebujú najviac, z toho dostanú veľmi málo, ak vôbec voľačo.

9. Vyvezieme centrálu OSN na nejaký izolovaný ostrov. Nepotrebuje tu špiónov, ani priateľov do dobrého počasia.

10. Všetci Američania začnú navštevovať školu pre krásu a šarm, aby nás už nikto nevolal škaredými Američanmi.

No povedzte, nie je to dobrý plán? Znie to ako dosť primitívny a krčmový žartík, ale keď čítate kľúčové americké periodiká, ktoré nepíšu takýmto ľahkým tónom, čudovali by ste sa ako často jednotlivé prvky tohto žartovného plánu, zaznievajú ako vážne politické návrhy a koncepty. Keď si niekto ešte v tomto okamihu myslí, že nič takého ako definitívny rozkol medzi Amerikou a Európou nehrozí, tak sa mýli, pretože taká atmosféra návratu k izolacionizmu v Amerike od druhej svetovej vojny ešte nebola.

Je to zvláštne, pretože zároveň je v Amerike na koni politický koncept, ktorý je presným opakom izolacionizmu. Pod vplyvom nielen neokonzervatívcov, ale aj wilsonianskej agendy ešte predchádzajúcej vlády Billa Clintona, nie je agendou zahraničnej americkej politiky izolacionizmus, ale vývoz demokracie. Vychádza to z premisy, že je v americkom záujme, aby na čo najväčšom území na svete zavládla demokracia, lebo demokratické prostredie nie je zdrojom nebezpečenstva. Zároveň však rastú tendencie, ktoré vyzývajú, aj v konzervatívnych kruhoch, ale aj na ľavej strane politického spektra, hoci menej, aby sa Amerika z týchto medzinárodných záväzkov stiahla. Ona to neurobí, ale v podstate je to čosi, čo je tu a s čím treba počítať.

Výpočet rizikových faktorov pre budúcnosť Aliancie by nebol kompletný, keby som nespomenul jeden, ktorý má inštitucionálne vyjadrenie. A to je Európska spoločná zahraničná, bezpečnostná a dnes už aj obranná politika. Ak niekto verí, že to je koncept, ktorý nie je namierený proti koncepcii NATO a nie je paralelný k štruktúram NATO, ani sa nepokúša vytvárať nič paralelné, tak je naivný. Je to koncept, ktorý uskutočňuje konkrétne ambície konkrétnej časti európskej politickej elity a nie je to idealistický kon-

cept. Je to koncept, ktorým sa, cez škáru pod prahom a v zmenenej podobe vracia na európsku pôdu špeciálne francúzske a nemecké myslenie, ktoré v minulosti bolo zdrojom mnohých utrpení. A je to čosi, čo chce, hoci tvrdí že nie, byť postavené na konfrontácii so Spojenými štátmi americkými. Je to koncept, ktorý sa pokúša postaviť európsku identitu na vymedzení sa voči Amerike. Ale ak Európa bude mať identitu postavenú na vymedzení sa voči Amerike, tak to je situácia, ktorú NATO nemôže prežiť. Obávam sa, že ak vývoj pôjde takto ďalej, tak ani neprežije.

Spomeniem ešte jednu vec. Hoci neverím, že svet je taký jednoduchý, ako ho celkom vedome propagandisticky predstavil Donald Rumsfeld, teda, že je tu stará Európa, ktorá tomu nerozumie, a nová Európa, ktorá tomu rozumie, lebo je poučená zo svojej minulosti a prichádza s novou transatlantickou krvou. Svet nie je taký jednoduchý, ale ja si myslím, že v jednej veci má Rumsfeld pravdu. Ak má mať Aliancia šancu na ďalšiu existenciu, tak ju prinášame do Severoatlantickej aliancie my. Ale nie vyspelejším hodnotovým systémom, ktorý sme si nejakým zázrakom uchovali za železnou oponou, ale úzkosťou, ktorú si nesieme so sebou. Obavami, ktoré sa dostali do nášho krvného obehu počas uplynulých 50 rokov a ktoré sú intenzívnejšie a iné ako tie, ktoré majú politické elity na západ od bývalej železnej opony.

Vzťahy EÚ – NATO

– konkurenti alebo strategickí partneri

Peter Burian

Otázka definovania postavenia a kompetencií NATO a EÚ v bezpečnostnej architektúre Európy je kľúčovou záležitosťou, od ktorej podľa môjho názoru vo veľkej miere závisí budúcnosť NATO. Táto otázka rezonuje na európskej a transatlantickej scéne už niekoľko rokov, ale až vývoj diskusií ohľadne riešenia krízovej situácie v Iraku odhalil v plnom svetle politickú naliehavosť tohoto problému.

O vývoji vzťahov medzi NATO a EÚ v bezpečnostnej oblasti sa v poslednom období píše a hovorí veľmi často. Pričom prívlastky charakterizujúce tieto vzťahy skôr pripomínajú reláciu medzi rivalmi, než organizáciami, ktorých členská základňa a hodnoty sú takmer identické. I v dôsledku takejto rétoriky, resp. mediálnych výstupov sú dnes obe organizácie od seba ešte stále vzdialené viac, než je to prospešné pre ne samotné, ako i pre európsku bezpečnosť. V tomto vzťahu sa neraz prejavujú iracionálne prvky vyplývajúce z tradičných bilaterálnych historických animozít, resp. inštitucionálnych rivalít, ktoré nezainteresovaný pozorovateľ zvonku iba ťažko chápe: NATO je nervózne z príliš ambiciózneho a asertívneho chovania EÚ a EÚ sa zasa bojí, aby nebola zatienená zo strany NATO. V konečnom dôsledku takéto nedospelé chovanie a súperenie škodí obom organizáciám a negatívne sa prejavuje i v celom spektre národných inštitúcií, zaoberajúcich sa transatlantickou, resp. európskou integráciou v podobe akejsi zvláštnej inštitucionálnej schizofrénie. V konečnom dôsledku prospech z takejto situácie majú iba sily, ktoré sú proti demokracii a stabilite vo svete.

V súvislosti s vývojom diskusií pred a počas vojenského zásahu v Iraku mnohí analytici tvrdia, že ostatná roztržka medzi USA a niektorými štátmi Západnej Európy nebola iba jednoduchým sporom ohľadne spôsobu, ako riešiť irackú krízu, ale ide o niečo väčšie: o prirodzené a pokračujúce vzdalovanie sa záujmov tradičných spojencov – USA a Európy. Tento názor nie je úplne nový a stretol som sa s ním už pred vyše piatimi rokmi, keď som absolvoval svoje protokolárne nástupné návštevy u predstaviteľov vte-

dy ešte fungujúcej Západoeurópskej únie. Jeden francúzsky admirál sa ma vtedy otvorene spýtal, prečo sa Slovensko tak vehementne uchádza o členstvo v NATO, keď táto organizácia nemá budúcnosť. Podľa jeho názoru záujmy USA sa presúvajú z Európy do iných častí sveta a je len otázkou času (podľa jeho odhadu tak 10 rokov), kedy sa z Európy stiahnu i vojensky. Európa sa preto musí pripraviť na to, že si svoju bezpečnosť bude musieť zabezpečiť sama. V tejto súvislosti by bolo podľa jeho názoru rozumnejšie, aby SR sústredila svoju pozornosť na integráciu do EÚ a jej rodiacich sa bezpečnostných inštitúcií. (V tejto súvislosti treba dodať, že tento názor bol určitý čas populárny i u časti našej politickej reprezentácie.) Moja odpoveď vtedy bola veľmi stručná: Slovensko sa neuchádza o členstvo v EÚ pre zaistenie svojej bezpečnosti, rovnako ako sa neuchádza o členstvo v NATO z ekonomických dôvodov. NATO považujeme za jedinú efektívnu organizáciu kolektívnej obrany a bezpečnosti v Európe, ktorá by i v budúcnosti mala spoľahlivo plniť túto funkciu.

Odvtedy došlo vo svete k mnohým dramatickým udalostiam, ktoré iba posilnili moje presvedčenie, že z hľadiska zaistenia bezpečnosti v Európe a vo svete je NATO, možno nie bezchybným, ale zďaleka najefektívnejším a najspoľahlivejším mechanizmom. Nemá teda zmysel uvažovať o nahradení toho, čo funguje a čo sa osvedčilo, niečím iným. Treba však samozrejme konať v smere jeho modernizácie a adaptácie na nové bezpečnostné výzvy.

Z druhej strany ambíciu EÚ na vytvorenie inštitucionálnych a vojenských kapacít na riešenie krízových situácií, v ktorých NATO ako celok z rôznych dôvodov nebude mať záujem participovať, považujem za prirodzený odraz vôle EÚ prevziať viac politickej zodpovednosti za bezpečnostný vývoj vo svete. Môže sa tak stať i bez toho, aby sa tým oslabil úloha NATO, a to už vôbec nehovorím o jeho nahradení bezpečnostnými inštitúciami EÚ. Vychádzajúc z rozsahu a podstaty nových bezpečnostných rizík a výziev je v európskej i globálnej bezpečnostnej architektúre dosť miesta a práce pre obe organizácie. Podľa môjho názoru otázka vôbec nestojí v polohe buď EÚ, alebo NATO tak, ako nestojí v alternatívnej polohe výber medzi vodou a potravou. Obe ľudstvo potrebuje k životu rovnako.

Celkovo si myslím, že existujúce problémy vo vzťahoch medzi Alianciou a EÚ sa zbytočne dramatizujú i keď nechcem z druhej strany podceňovať

odstreďujúce tendencie na oboch stranách Atlantiku. Situácia v transatlantických vzťahoch a vnímanie bezpečnostných hrozieb a výziev na oboch stranách Atlantiku sú iné než v období studenej vojny. Podľa môjho názoru však rozpory medzi Európou a USA nie sú v zásade omnoho väčšie než rozpory v Európe samotnej. Ani vnímanie hrozieb a prístup k ich riešeniu nie sú v jednotlivých častiach Európy unifikované. Nemám tým na mysli delenie Európy na „starú“ a „novú“, ale rôzne vnímanie bezpečnostných rizík s ohľadom na konkrétne skúsenosti jednotlivých krajín s novými asymetrickými hrozbami.

To, čo Európu a Ameriku spája, je však podľa môjho názoru omnoho silnejšie a zásadnejšie, než to, čo tieto dve súčasti jednej rodiny spoločných hodnôt rozdeľuje. Ako generálny tajomník NATO nedávno vo svojom prejave k otázke vývoja transatlantických vzťahov konštatoval: „Naša rodina je dostatočne silná, aby sa (občas) zhodla na tom, že sa nezhoduje. Týmto sa NATO a EÚ diametrálne odlišujú od Varšavskej zmluvy a RVHP, a od teroristických fanatikov, ktorí nemajú radi (otvorené) diskusie a používajú samovražedných atentátnikov na zabíjanie nevinných, namiesto argumentov na presvedčenie nerozhodnutých.“

NATO v minulosti prekonalo niekoľko krízových období a vždy sa dokázalo s problémami vysporiadať tak, že to posilnilo Alianciu a umožnilo jej prispôbiť sa novým bezpečnostným podmienkam a výzvam. Súčasný trend v praktickej rovine potvrdzuje, že NATO je schopné sebareflexie i v otázke formovania vzťahov s EÚ v bezpečnostnej oblasti tak, aby to posilnilo obe organizácie. EÚ a NATO majú mnoho spoločných charakteristík, ktoré vytvárajú predpoklady pre pozitívne riešenie vzťahových otázok, reflektujúc záujmy celého transatlantického spoločenstva. Do dosiahnutia konečného cieľa, ktorým je skutočné strategické partnerstvo medzi NATO a EÚ, však zostáva prejsť ešte riadny kus cesty. K tomu bude treba zmeniť predovšetkým nastavenie mysli na oboch stranách: EÚ by sa nemala pokúšať zjednotiť ako opozícia voči USA, USA by z druhej strany nemali k EÚ pristupovať z pozície „nevolajte nám, my vám zavoláme“, ako to bolo po 11. septembri 2001.

Priaznivo v tomto smere by mali v oboch organizáciách na vývoj ich bezpečnostnej politiky a smerovania pôsobiť nasledujúce faktory :

1. Členská základňa oboch organizácií sa v značnej miere prekrýva. Dnes má členstvo v oboch organizáciách 11 krajín. Na budúci rok, po rozšírení oboch organizácií to bude už 19 krajín. To je podľa môjho názoru zásadný faktor, ktorý by mal posilniť snahu oboch organizácií na zamedzenie duplikácie a konkurencie medzi EÚ a NATO.

2. NATO i EÚ, alebo zjednodušene Američania a Európania, zdieľajú podobné názory na globálne hrozby. Podľa prieskumov verejnej mienky v rokoch 2002 a 2003 medzinárodný terorizmus, zbrane hromadného ničenia v Severnej Kórei, Iráne, islamský fundamentalizmus a arabsko-izraelský konflikt patria medzi prvých päť oblastí obáv v krajinách EÚ i USA. Celkovo „Američania a Európania majú podobné názory na viac otázok, než by niekto očakával čítajúc New York Times alebo Le Monde“.

3. NATO a EÚ pristupujú k charakteristike bezpečnostného prostredia vo svete prakticky z identických pozícií, definovaných z jednej strany v Deklarácii z Pražského summitu a z druhej strany v navrhovanom texte Bezpečnostnej stratégie EÚ, ktorá by mala byť schválená na nadchádzajúcom summite EÚ v polovici decembra. Obe organizácie sa zhodujú v základných charakteristikách súčasného bezpečnostného prostredia vo svete:

a) zvýšená nestabilita na Blízkom východe, na Kaukaze, v Strednej a južnej Ázii s možnosťou jej prerastania do iných oblastí a vplyvu na celý svet v dôsledku globalizačných tendencií,

b) hrozba medzinárodného terorizmu, ktorý nie je vedený dosiahnuteľnými politickými cieľmi, ale fanatickým extrémizmom,

c) zlyhávajúce štáty a extrémistické režimy, ktoré produkujú nelegálnu migráciu, vývoz zbraní a narkotík, ako i terorizmus a pod.,

d) rastúca intenzita šírenia zbraní hromadného ničenia.

V takomto bezpečnostnom prostredí sa nikto nemôže spoliehať na svoju geografickú polohu, resp. neutralitu, či imunitu. Hrozby môžu zasiahnuť každého a kdekoľvek bez varovania. V takomto bezpečnostnom prostredí by bolo hazardom oslabenie jedného, či druhého piliera transatlantickej bezpečnosti, pretože novým hrozbám bude možné úspešne čeliť iba v prípade synergie a jasnej delby práce medzi EÚ a NATO.

4. Doterajšie skúsenosti zo spolupráce EÚ i NATO pri riešení krízových situácií na Balkáne, resp. v Afganistane jasne demonštrujú, že obe organizácie majú svoje unikátne vlastnosti a schopnosti, ktoré sa vhodne dopĺňajú: EÚ vyniká v koordinácii multilaterálnych a multifunkčných civilných aspektov krízového manažmentu, NATO má jedinečné skúsenosti a mechanizmy operačného plánovania a pod. Podobne sa dopĺňajú i Amerika a Európa v oblasti vojenských skúseností. Technická vojenská prevaha USA je nesporná. Tradičné európske mocnosti ako Veľká Británia, Francúzsko však majú unikátne skúsenosti práve z oblastí, kde je pravdepodobnosť nasadenia najväčšia, čo sa prejavuje i v ich spôsobe vedenia mierových operácií na mieste. Ten je veľakrát omnoho efektívnejší než americký. Uvediem iba jeden z faktorov takéhoto stavu: To čo sa dnes nazýva špeciálne operácie a peacekeeping bolo v minulosti, v dobách britského impéria známe ako akcie proti povstalcom a imperiálna polícia. Britská armáda dodnes v svojej doktríne a výcviku zachováva mnohé prvky tohoto dedičstva, čo sa osvedčilo hlavne v Afganistane a Iraku.

5. V neposlednom rade si členské štáty NATO i EÚ uvedomujú, že majú iba jeden rozpočet na obranu a jedny ozbrojené sily, ktoré musia byť pripravené na členenie celému spektru hrozieb a ich efektivita nasadenia nemôže byť ohrozená v dôsledku súperenia medzi organizáciami, ktoré sú založené na rovnakých hodnotách a cieľoch. V tejto situácii je účelnejšie, keď obe organizácie využijú svoje prednosti a výhody pre realizáciu daného cieľa bez toho, aby žiarlili jedna na druhú, pretože úspech NATO je i úspechom EÚ a naopak. Tí v Európe, čo si myslia, že je možné dosiahnuť silnú Európsku bezpečnostnú a obrannú politiku (ESDP) na úkor slabého NATO sa mýlia. Jediné, čo je možné v konečnom dôsledku touto cestou dosiahnuť, je oslabenie Európy.

Vychádzajúc zo skúseností doterajšej praktickej spolupráce a realít EÚ a NATO v bezpečnostnej oblasti sa dá vyčítať i možné budúce rozdelenie práce a úloh obidvoch organizácií, s uplatnením princípu komplementarity a nie konkurencie:

A) Úlohou ESDP je postupne harmonizovať bezpečnostné koncepcie a bezpečnostnú kultúru v členských štátoch EÚ, aby postupne mohli pre-

vziať zodpovednosť za civilné a vojenské aspekty bezpečnosti na nižšej až strednej úrovni intenzity krízových situácií a vyvinúť špeciálnu doktrínu pre mnohonárodné mierové operácie, čo obe organizácie postrádajú.

B) Úloha NATO by spočívala v zabezpečení kontinuity v prípade eskalácie krízových situácií medzi nižšími a vyššími úrovňami intenzity, zabezpečení schopnosti Američanov a Európanov spoločne vojensky operovať v celosvetovom merítku a neposlednom rade v zabezpečení základných bezpečnostných garancií kolektívnej obrany (článok 5), aby sa predišlo renacionalizácii bezpečnosti v Európe s nepredvídateľnými dôsledkami.

Pozrime sa na charakter vzťahov obidvoch organizácií v bezpečnostnej oblasti a aktuálny vývoj v oblasti ich inštitucionalizácie:

Napriek všetkým kritickým hlasom za posledné dva roky nastal vo vzťahoch NATO – EÚ mimoriadne intenzívny vývoj, hlavne keď vezme do úvahy, že tieto organizácie na prelome tisícročí v bezpečnostnej oblasti prakticky vôbec nekomunikovali. Veľmi výstižne označil vtedajší stav Lord Robertson: „Zdalo sa, že centrály obidvoch organizácií sa nachádzajú v tom istom meste, ale na iných planétach. Naši predstavitelia sa prakticky vôbec nestýkali a keď, tak iba potajomky.“

Po ustanovení formálnych vzťahov medzi obidvomi organizáciami v januári 2001 naozajstný prelom nastal až 16. decembra 2002, kedy bola prijatá spoločná deklarácia o Európskej bezpečnostnej a obrannej politike (ESDP). Odvtedy EÚ a NATO vynegociovali celý rad dokumentov o spolupráci v oblasti krízového manažmentu, ktoré EÚ umožnili 1. apríla 2003 prevziať od NATO zodpovednosť za prvú mierovú operáciu Concordia v Macedónsku. 17. marca 2003 bol schválený balík kľúčových zmluvných dokumentov o spolupráci, nazývaný „Berlín-Plus“. Krátko predtým bola podpísaná dohoda o bezpečnosti informácií, ktorá umožňuje cirkuláciu klasifikovaných materiálov medzi NATO a EÚ. Týmto bol vytvorený efektívny právny rámec umožňujúci vzájomnú spoluprácu a zároveň umožňujúci vyhnutie sa nepotrebné duplikácii. Tento rámec obsahuje štyri základné elementy: garantovaný prístup EÚ k operačnému plánovaniu NATO, prístup EÚ k spoločným spôsobilostiam a kapacitám NATO, umožnenie prevzatia velenia nad operáciami EÚ európskym velením NATO pri využití európskej úlohy zástupcu hlavného veliteľa európskych

spojeneckých síl a adaptácia systému obranného plánovania NATO na možnosť poskytnutia síl pre operácie vedené EÚ. Fungovanie týchto rámcových dohôd v praxi overilo prvé spoločné cvičenie krízového manažmentu EÚ-NATO v novembri 2003. Prebieha i celý rad ďalších praktických kontaktov medzi oboma organizáciami v rámci operácií SFOR, KFOR a Concordia na Západnom Balkáne, kde sa EÚ a NATO dohodli na spoločnom postupe k stabilizácii oblasti. V máji bola vytvorená spoločná pracovná skupina k vojenským spôsobilostiam, ktorá by mala zabezpečiť dôslednosť, transparentnosť a vzájomne sa dopĺňajúce kroky pri budovaní spôsobilostí určených pre obe organizácie v rámci Headline Goals a Prague Capabilities Commitment. Nie bezvýznamné je i potvrdenie snahy dosiahnuť užšiu spoluprácu oboch organizácií v boji proti terorizmu a šíreniu zbraní hromadného ničenia 3. júna 2003 na spoločnom stretnutí NATO – EÚ.

Už iba ten fakt, že za tak krátky čas sa obom organizáciám podarilo dosiahnuť zásadný posun v rôznych oblastiach praktickej spolupráce potvrdzuje, že záväzok všetkých 23 členov EÚ a NATO rozvíjať strategické partnerstvo medzi EÚ a NATO nezostáva iba na papieri. Situácia vo vzťahoch medzi EÚ a NATO v praxi je teda omnoho priaznivejšia, než by sa niekedy dalo usudzovať na základe politických vyhlásení a debát na oboch stranách Atlantiku.

Netvrdím však, že nedochádza i k určitým rušivým momentom. K takým by som zaradil nie iba „stav blízko k smrti“ („near death experience“), ako nazval situáciu v NATO ohľadne schvaľovania aliančnej pomoci Turecku pre prípad konfliktu v Iraku začiatkom roku 2003 americký veľvyslanec v NATO Nick Burns, kedy sa Belgicko, Francúzsko a Nemecko postavili proti. K takým určite patrí i iniciatíva Belgicka, Francúzska, Nemecka a Luxemburska z tzv. „pralinkového summitu“ koncom apríla 2003 k vytvoreniu od NATO nezávislého plánovacieho štábu v Tervurene, čo USA, ale i niektoré členské štáty EÚ pochopili ako snahu o postupné oddelenie európskych krajín od NATO. 21 krajín zo súčasných 25 súčasných a budúcich členských krajín EÚ však túto iniciatívu odmietlo.

Postupne sa však „hrany“ na oboch stranách Atlantiku „obrusujú“ a politická rétorika sa vracia k realizmu. Svedčí o tom z jednej strany multilateralisticky ladené vystúpenie prezidenta USA Busha v Londýne v polovici

novembra 2003, kedy vyhlásil, že prvým pilierom zaistenia mieru a bezpečnosti slobodných krajín sveta sú medzinárodné organizácie, predovšetkým OSN a NATO. Z druhej strany začiatkom novembra kancelár Schröder rovnako vehementne podporil NATO ako základ euro-atlantickej bezpečnosti, čo sa nakoniec odrazilo i v dohode o európskej obrannej spolupráci, ktorú členovia i budúci členovia EÚ dosiahli v Neapole koncom novembra 2003 pri rokovaníach o európskej ústave.

Čo je však ešte nutné urobiť pre dosiahnutie strategického partnerstva medzi EÚ a NATO? V EÚ i NATO prebieha zásadná transformácia, ktorá je z jednej strany spojená s historicky najväčším rozšírením oboch organizácií a z druhej strany reflektuje nové výzvy meniaceho sa sveta. Od úspechu tejto transformácie bude závisieť nielen budúcnosť vzťahov týchto dvoch organizácií, ale i budúcnosť týchto organizácií ako takých. V tejto súvislosti stoja v najbližšej budúcnosti pred NATO a EÚ nasledujúce existenčné výzvy a úlohy:

NATO

1. NATO si musí zachovať úlohu primárneho bezpečnostného fóra členských krajín pre diskusie o riešení krízových situácií vo svete.

2. NATO musí pokračovať v reforme svojich byrokratických procedúr a rozhodovacích mechanizmov. Štruktúry, ktoré dobre slúžili Aliancii minulých 50 rokov, už celkom neodrážajú súčasné reality a potreby. Nutnosť dosiahnutia konsenzu vo všetkých otázkach a zvlášť v rámci rozšírenej Aliancie bude brzdiacim faktorom akcieschopnosti Aliancie. Potvrzuje to i nedávna paralýza NATO pri rozhodovaní o poskytnutí aliančnej pomoci Turecku pre prípad irackého útoku. Strategická koncepcia NATO sa v svetle posledných udalostí zdá taktiež už zastaralá a prekonaná akciami a rozhodnutiami NATO z Reykjavíku a Prahy, ktoré umožňujú Aliancii konať i mimo tradičných oblastí.

3. NATO si prostredníctvom reforiem musí zachovať svoju úlohu poskytovateľa vojenskej sily. Kľúčom k tomu je úspech pri realizácii konceptu NATO Response Force a Prague Capabilities Commitments.

4. NATO si musí zachovať svoju úlohu hybnej sily obranných reforiem v Európe ako i základného mechanizmu obranného plánovania členských krajín.

5. NATO musí byť pripravené politicky i vojensky preskupiť sily tam, kde to aktuálna bezpečnostná situácia vo svete vyžaduje. Tomu zodpovedá i transformácia veliacich štruktúr NATO.

Európska únia

1. EÚ musí vo svojej bezpečnostnej stratégii i ústavných dokumentoch jasne definovať svoje miesto v bezpečnostnej architektúre, ako i svoj vzťah k NATO nie ako ku konkurencii, ale ku strategickému partnerovi, ktorý zostáva kľúčovým z hľadiska zaistenia bezpečnosti v Európe. Posledné vývojové momenty (navrhovaná Európska bezpečnostná stratégia, ale i pozitívne posuny v rokovaníach o európskej ústavnej zmluve) smerujú k riešeniu, ktoré by malo zabrániť nežiadúcej duplikácii štruktúr NATO, resp. posilneniu ambícií niektorých krajín EÚ vytesniť NATO do marginálnej pozície v európskej bezpečnostnej architektúre (do polohy stelesnenia článku 5 o kolektívnej obrane).

2. EÚ sa musí viac sústrediť nie na budovanie inštitúcií, ale reálnych vojenských spôsobilostí. Členské štáty vynakladajú na obranu každoročne 160 mld. euro, čo by malo umožniť vybudovať adekvátne spôsobilosti. Vojensko-technologická priepasť medzi USA a Európou sa však napriek tomu stále rozširuje. Taktiež implementácia plánu na vytvorenie síl rýchleho nasadenia – Rapid Reaction Force zaostáva i v dôsledku nedostatočných kapacít pre vzdušnú prepravu.

3. EÚ by mala efektívne využiť prostriedky a know-how, ktoré sú jej k dispozícii zo strany NATO, na zvýšenie pripravenosti k vedeniu samostatných operácií. Dohody s NATO jej poskytujú dostatok priestoru na využitie plánovacích kapacít Aliancie a podľa môjho názoru nie je potrebné vytvárať paralelné plánovacie štruktúry EÚ. V tejto súvislosti by sa EÚ v spolupráci s NATO mala sústrediť na dve kľúčové oblasti: operačné plánovanie a velenie a obranné investície.

4. EÚ bude musieť svoje plány podložiť náležitými finančnými zdrojmi. Európske rozpočty na obranu zostávajú na nízkej úrovni. Iba Francúzsko a Veľká Británia ich dlhodobo držia vyššie nad Alianciou odporúčanou úrovňou 2 % HDP na obranné výdaje (v súčasnosti okolo 2,5 %). Pričom problém nie je iba výška rozpočtu, ale i to, ako efektívne sa prostriedky na obranu využívajú. Spoliehať sa v súčasnosti výlučne na národné programy obstarávania vojenskej techniky by znamenalo, že Európa nebude nikdy schopná zásadne zvýšiť kolektívne vojenské kapacity a spôsobilosti. Združovanie zdrojov v rámci Európskeho akčného plánu pre (vojenské) spôsobilosti (ECAP) na realizáciu kľúčových projektov vo sfére vytvárania nových vojenských spôsobilostí v oblasti velenia, riadenia a informatiky, strategickej prepravy, presnej munície atď. je krok správnym smerom.

Toto je iba niekoľko priorít z obsiahleho zoznamu problémov, ktoré musí EÚ vyriešiť s cieľom priblíženia sa k úrovni vojenskej vybavenosti a pripravenosti, aspoň čiastočne zodpovedajúcej ekonomickému potenciálu EÚ. V prípade, že sa však podarí v tomto smere dosiahnuť zásadnejší pokrok, posilní sa tým nielen EÚ, ale i NATO.

Iba partnerský vzťah dvoch rovnocenných a sebaistých inštitúcií, ktoré poznajú svoje miesto a poslanie v globálnej bezpečnostnej architektúre, môže nielen prežiť, ale i poskytnúť všetkým adekvátnu bezpečnostnú hodnotu za investované zdroje.

Od Slovenskej republiky, ktorá sa v roku 2004 stane členom oboch organizácií, sa očakáva, že sa aktívne zapojí do budovania tohoto vzťahu. Na mnohých fórach naši najvyšší predstavitelia zdôraznili, že SR má záujem na silnom transatlantickom vzťahu, ktorý bude stáť pevne na oboch nohách alebo pilieroch – americkom a európskom.

Použitá literatura :

1. Sir Timothy Garden: Rebuilding Relationship, NATO Review, Summer 2003
2. Transatlantic Security Perceptions and Europe's Contribution to the Alliance, NATO Parliamentary Assembly Report, 2003 Annual Session, Rapporteur: Karl A. Lamers
3. Lord Robertson, NATO Secretary General, Speech at the Winston Churchill Lecture, London, 24 November 2003
4. Javier Solana, European Union High Representative for the CSFP, The EU Security Strategy: Implications for Europe's Role in a Changing World, Berlin, 12 November 2003
5. Javier Solana, European Union High Representative for the CSFP, "The Voice of Europe on Security Matters, Address at the Royal Institute for International Relations, Brussels 26 November 2003
6. Julian Lindley- French, „The Ties that Bind“, NATO Review, autumn 2003
7. Robert Kagan, "Power and Weakness", Policy Review, No 113
8. Tom Donnelly, "Rethinking NATO", NATO Review, summer 2003

Revolúcia vo vojenstve a budúcnosť NATO

Peter Švec

Podpora vstupu do NATO je veľkou časťou občanov východo- a stredoeurópskych krajín stále vnímaná s podozreniami o zvýšení výdavkov na obranu a často aj podporovatelia upozorňujú na negatíva tohto procesu. Aj v rámci krajín NATO sa medzi bezpečnostnými expertmi ozývajú hlasy o zmysluplnosti NATO do budúcnosti. Ide to až tak ďaleko, že sa hovorí o zomierajúcej obludke, ktorá stratila svoju relevantnosť. Menej sa spomínajú obrovské pragmatické príležitosti, ktoré vstup do NATO menším štátom ponúka, obrovské úspory s tým spojené a predpoklady na elimináciu slabín, vyplývajúcich z obrovskej technologickej priepasti, vznikajúcej medzi USA a zvyškom sveta, ale tiež z kvalitatívne nových ohrození. Účelom tejto štúdie je analýza reálnych požiadaviek na revolúciu vo vojenstve v rámci NATO, vyplývajúca z realistických nových ohrození a z americkej revolúcie vo vojenstve, v poslednom čase uvádzanej skôr pod pojmom Network Centric Warfare. Posledná časť štúdie sa zaoberá praktickými implikáciami pre čerstvých členov NATO a predpokladaných novo prizvaných sedem štátov.

Aktuálne bezpečnostné ohrozenia

Konštatácia faktu, že bezpečnostná situácia v Európe sa po roku 1989 zásadným spôsobom zmenila, už pomaly dostáva titulok otrepanej frázy. Odpovede na otázku, čím sa to prejavuje, sú oveľa pesterjšie a hoci neexistuje jednotný názor, v základných črtách sú závery zhodné. Z hľadiska bezpečnostných rizík je súčasnosť charakterizovaná najmä odstránením rizika globálnej blokovej konfrontácie, v dôsledku čoho nastalo podstatné zníženie hrozby vypuknutia globálneho vojnového konfliktu dvoch blokov, ale exponenciálne narástlo riziko asymetrických nevojenských ohrození menšieho rozsahu, ktoré za určitých okolností môžu prerásť až do rozsiahlych vojenských konfliktov. Prinajmenšom v euroatlantickom priestore neexistuje konkrétny a jasne definovaný nepriateľ. Bezpečnostné ohrozenia sú početnejšie a rôznorodejšie tak z hľadiska intenzity, ako

aj z hľadiska príčin. Môžu prichádzať z rozličných smerov a geografických oblastí a stiera sa hranica medzi vonkajšími a vnútornými konfliktmi. Inými slovami, druhou typickou črtou súčasného bezpečnostného prostredia je nevyspytateľnosť vývoja. Prostredie studenej vojny bolo typické, tým že existovali jasné zámery, ale neznámy potenciál. Súčasnú prostredie sa zmenilo v tom, že poznáme alebo predpokladáme dostupný potenciál, ale nepoznáme zámery potenciálnych protivníkov. Z hľadiska zaručenia bezpečnosti štátu tento vývoj stavia politikov pred nevyhnutnosť čeliť nielen klasickým, v princípe symetrickým vojenským ohrozeniam, ale najmä asymetrickým ohrozeniam skôr nevojeniského charakteru. Táto črta súčasného bezpečnostného prostredia sa dá charakterizovať ako demilitarizácia bezpečnostných ohrození štátu.

Slovensko nežije vo vákuu a jeho bezpečnosť v rozhodujúcej miere závisí od celoeurópskej bezpečnosti v užšom chápaní, euro-atlantickej bezpečnosti v širšom chápaní a v najširšom chápaní môže mať na vývoj u nás vplyv bezpečnosť širšieho euro-ázijského a severoafriického priestoru.

Základné rozdelenie ohrození moderných spoločností bude zapadať do dvoch kategórií:

a) ohrozenia s použitím organizovaného alebo zámerného ozbrojeného násilia,

b) ohrozenia vyplývajúce v princípe z prírodných síl, ktoré môžu v prípade nezvládnutia prerásť do riešenia ich dôsledkov s použitím ozbrojeného násilia.

Hlavnou príčinou asymetrie ozbrojených ohrození modernej spoločnosti je paradoxne existencia a rozširovanie zóny bezpečnosti prostredníctvom vzniku integrovaných ekonomických a politicko-bezpečnostných zoskupení, spolu s fenoménom rozširovania technologickej a koncepcnej priepasti medzi ozbrojenými silami jednotlivých štátov. Trochu odvážne tvrdenie, ale pokúsim sa jeho platnosť dokázať v ďalšej časti štúdie.

Revolúcia vo vojenstve

Ukazuje sa, že pre väčšinu štátov je jediným východiskom adekvátnej reakcie na zmenu bezpečnostného prostredia prebudovanie ich oz-

brojených síl, určených pre iný typ ohrození, na moderné ozbrojené sily v procese, ktorý má označenie revolúcia vo vojenstve. V prvom rade treba stručne vysvetliť koncepciu revolúcie vo vojenstve podľa výskumnej skupiny Centra pre strategické a medzinárodné výskumy a definíciu zúžim na dôležité konštatovanie, že skutočná revolúcia vo vojenstve sa dosahuje kombináciou technológie, organizácie a doktríny a jej rozhodujúcim predpokladom je kvalita vojenského personálu. Nové požiadavky sa v princípe nezhodujú s charakteristickou konzervatívnosťou ozbrojených síl. Nevyhnutnosťou sa ukazuje tzv. súčinnosťný prístup k vojenským operáciám nielen na vyšších stupňoch reťazca velenia, ale prenáša sa do najnižších možných stupňov a to je skutočný problém. Z chápania organizačného prvku vyplýva, že na presadenie revolúcie vo vojenstve najoptimálnejšie vyhovujú malé, kombinované jednotky, schopné samostatných operácií s možnosťou vytvárania netradičných bojových zoskupení bojových prostriedkov. Pod pojmom „kombinované jednotky“ sú myslené vojenské jednotky zložené z viacerých druhov vojenských prostriedkov (od pozemných aj vzdušných síl, ale tiež špeciálnych jednotiek, doplnené o spravodajské prvky) a ich účinné použitie závisí od decentralizácie a rozsiahlej delegácie právomocí. Zatiaľ čo donedávna išlo skôr o teóriu, dnes môžeme hovoriť o preverení týchto postulátov v praxi. Organizačné a doktrinálne opatrenia revolúcie vo vojenstve patria do prvej skupiny označovanej ako integračný rámec.

Ďalšie prvky revolúcie spadajú do širšej kategórie umožňovacích predpokladov a medzi nimi informačná dominancia (zahŕňa najmä technologické prostriedky, ako napríklad prieskumné prostriedky s vysokou rozlišovacou schopnosťou, citlivé detektory, prostriedky nočného videnia atď.). Revolučným prvkom je ich spojenie do integrovaného sieťového systému. Americká revolúcia vo vojenstve hovorí o vzniku tzv. systému systémov. Patrí sem aj systém velenia a riadenia. Jeho poslaním je zladovanie pôsobenia jednotlivých prvkov v operáciách. V tradičnom poňatí ide o používanie počítačovej a spojovacej techniky a ich prepojenie do ucelených a zálohovaných veliteľských sietí. Do tohto balíka patria tiež technické zariadenia systémov včasnej výstrahy a prieskumu, tzv. kategória senzorov. V modernom poňatí ide tiež o vnútornú štruktúru orgánov velenia tak v mieri, ako aj v čase krízy a zabezpečenie minimalizácie dĺžky

rozhodovacieho cyklu formou dôkladne premyslených a precvičených vnútorných vzťahov medzi prvkami veliteľstiev. Nemenej dôležitým prvkom je systém trénaže a výcviku, ktorý slúži na dosiahnutie súladu medzi ľudskými schopnosťami a technologickými možnosťami. Vývoj technológií si vynucuje revolúciu vo výcviku a niektorí autori seriózne predpovedajú vývoj robotizácie bojiska. Na druhej strane, ani najlepší analytici nedokážu predpovedať reakciu kybernetizovaného bojovníka na situáciu, ktorá sa bude odlišovať od familiárnosti umelých výcvikových podmienok. Nič na svete neprinúti bojovníka do opatrnosti viac ako nebezpečenstvo smrti. Naproti tomu v počítačovej vojne ešte nikto nezahynul. Nemožno zabúdať na pozitívne stránky používania trénažerov, ktoré zlacňujú niektoré druhy výcviku a umožňujú odskúšanie novozavádzaných postupov simuláciou rôznych podmienok, ale ešte dôležitejšie bude si uvedomiť, že trénažery nemôžu v žiadnom prípade nahradiť poľný výcvik. Posledným prvkom z kategórie umožňovacích predpokladov je tzv. agilnosť, za ktorú sa považujú také predpoklady, systémy a technológie, ktoré umožňujú vojskám dostať sa na bojisko a ktoré im umožňujú zachovanie dlhodobej operačnej spôsobilosti a odolnosť. Ide teda nielen o tradičné požiadavky, známe pod názvom mobilita a udržateľnosť, ale o všetky opatrenia, ktoré uľahčujú splnenie bojových úloh, ako napríklad menšia veľkosť bojových prostriedkov, ich vyššia spoľahlivosť, alebo zbrane využívajúce usmernené energetické lúče, nezávislé od rozsiahlych zásob munície.

Ďalšou širšou kategóriou revolúcie vo vojenstve sú tzv. „vykonávacie prvky“ (v teórii Network Centric Warfare sa označujú pod kategóriou efektorov) a patria medzi ne také prvky úderných systémov, akými sú inteligentné zbrane, nosiče zbraňových systémov a exotické zbrane. Ide o zbrane bez smrtiacich účinkov, ďalej zbrane založené na využití sústredeného energetického toku, prípadne zbrane pôsobiace z kozmického priestoru. Budúce trendy v exotických zbraniach možno len odhadovať, ale výskum už dnes pokročil veľmi ďaleko. Ibaže, história ukazuje ešte iný dôležitý trend – každá inovačná myšlienka vo vývoji zbraňových systémov vyvoláva vývoj protiopatrení. Je to vždy len otázka času a rýchlosti vývoja protiopatrení je priamo úmerná veľkosti ohrozenia. Protiopatrenia vonkoncom nemusia mať symetrický charakter.

Ludský rozmer vojny bude vždy rozhodujúci. Skutočné kritériá úspechu vo vojne, napríklad odvaha, iniciatívny prístup v prvolíniových jednotkách, chladnokrvná rozhodnosť v podmienkach paľby a ďalšie, nemajú nič spoločné s technologickým pokrokom. História ukazuje, že vojny sú ešte stále vedené prevažne použitím ručných zbraní. Revolúcia vo vojenstve má aj priame operačné dôsledky. Za jej jadro je z pohľadu USA považované ovládanie priestoru bojovej činnosti, inými slovami dosiahnutie dávneho cieľa vojvodcov všetkých čias, ktorým je minimalizácia, prípadne odstránenie neistoty vo vojne, známej pod Clausewitzovým pojmom „hmla vojny“. Technologický pokrok by mal umožniť minimalizáciu rozhodovacieho cyklu a už dnes sme svedkami výrazného zvýšenia rozhodovacieho potenciálu na najnižších hodnotných úrovniach. Pod týmto pojmom môžeme chápať relatívny vplyv rozhodnutia jednotlivca na výsledky vojny. Napríklad dnešný kapitán disponuje bojovým potenciálom generálmajora na začiatku 20. storočia, ba dokonca analýzy vojny v Iraku ukázali, že kapitán riešil úlohy tradične spojené s veliteľom zboru na úrovni generálporučíka. O dôvod viac na docenenie dôležitosti ľudského rozmeru vo vojne a najmä na pochopenie nevyhnutnosti kvality prípravy ľudí, pri zohľadnení všetkých limitujúcich faktorov pre využitie ľudského potenciálu.

Skutočnosťou je, že stále menej štátov si môže dovoliť držať krok s technologickým pokrokom lídrov. Len na ilustráciu použijem zopár faktov zo vzdušných síl. V roku 1997 v rámci celého sveta existovalo približne 34 tisíc bojovo použiteľných lietadiel. Pritom počas 2. svetovej vojny iba samotné USA vyrobili za jediný rok 100 tisíc lietadiel. Obrovské zníženie počtov odráža disproporčný rast ceny a bojových možností. V priebehu veľmi krátkeho času sa cena špičkových bojových lietadiel výrazne zvýšila. Napríklad stíhací bombardér P-51 Mustang stál v roku 1945 50 tisíc amerických dolárov, F-4 Phantom stál v roku 1965 asi 1 milión amerických dolárov. V polovici osemdesiatych rokov priemerné sériové bojové lietadlo stálo okolo 25 miliónov amerických dolárov. Moderné sériové bojové lietadlá sa cenou blížia k 100 miliónom dolárov za ucelenú jednotku zbraňového nosiča, nehovoriac o nákladnosti prevádzky. Jednotlivé ďalšie operačné súvislosti si vyžadujú samostatnú analýzu v inej štúdii, ale

treba si uvedomiť, že tieto faktory majú nedozeraný vplyv na charakter ozbrojených síl veľkej časti štátov.

Dnes je čoraz jasnejšie, že zásadný pokrok v technológiách, doktrína a organizácii použitia organizovaného násillia spôsobuje, že tradičné metódy vedenia vojrovej činnosti zastarávajú. Teória tzv. Network Centric Warfare rozoznáva 7 oblastí tzv. koevolúcie: koncepcie, líderstvo, vzdelávanie, výcvik, kultúra, organizácia (a procesy) a technológie. Najžiadanejším aspektom revolúcie sú spôsobilosti napomáhajúce integrácii systémov a zmene charakteru vedenia vojny, čo je dosť zásadný rozdiel oproti minulosti a vyžaduje sa celá séria zmien, spadajúcich do 3 kategórií.

1. Prvou a relatívne najjednoduchšou kategóriou zmien sú technologické zmeny. Pre dosiahnutie zámeru vyššie uvedených koncepcií ide nielen o citlivejšie a dokonalejšie senzory, ale tiež o nové systémy utajeného spojenia, nižšie logistické požiadavky, zlepšené prepravné kapacity a ďalšie operačné spôsobilosti. Z technologického hľadiska ide často o evolučné zmeny, nie revolučné. Charakteristickou črtou tejto skupiny je zrýchlenie vývoja pokrokových technológií, ich obrovská finančná náročnosť a skracovanie času morálneho opotrebovania novozavádzaných zbraňových systémov, čo vytvára tlaky na zásadné skracovanie modernizačného cyklu a z toho vyplývajúce zásadné zmeny v akvizičných postupoch.

2. Druhou skupinou sú ešte dôležitejšie doktrinálne zmeny. Revolúcia vo vojenstve si vyžaduje zásadné prehodnotenie spôsobov vedenia ozbrojeného konfliktu. Revolucionizované ozbrojené sily si vyžadujú úplne nové organizačné štruktúry, s minimalizovaným množstvom hierarchických stupňov velenia. Vyžaduje sa tiež menej rigidné čiže veľmi tvorivé uplatňovanie doktrinálnych zásad, ktoré si vyžadujú nový typ dôstojníkov a novú kvalitu interpersonálnych vzťahov. Slovami istého analytika, revolúcia vo vojenstve nemôže byť zredukovaná na integráciu série sensorov a čiernych skriniek komerčným softwarom. Zo siedmich spomenutých oblastí koevolúcie ide o koncepcie, výcvik, organizáciu a procesy.

3. Treťou, často zanedbávanou a podľa môjho presvedčenia v podmienkach postkomunistických štátov absolútne rozhodujúcou skupinou sú zásadné zmeny vo vojenskej kultúre. Vyžaduje si ich rýchlejší a dynamickejší rozhodovací proces, plochejšia organizačná štruktúra, flexibilejšie

viaczložkové a viacúčelové taktické zoskupenia, výrazne zvýšené požiadavky na tvorivosť, ale tiež zásadné zmeny vo vojenskom myslení. Ide o veľký rozsah problémov a predmet si vyžaduje samostatnú štúdiu. Zo siedmich spomenutých oblastí koevolúcie ide o líderstvo, vzdelávanie a kultúru v najširšom poňatí a de facto celý systém personálneho manažmentu. Do tejto kategórie patrí aj presadenie úplne nových prístupov k zabezpečeniu obranyschopnosti, čo znamená radikálny odklon od národných prístupov k zabezpečeniu veľkej časti technologicky a finančne náročných vojenských spôsobilostí.

Skúsenosť už teraz ukazuje, že zavádzanie stratégie revolúcie vo vojenstve je mimoriadne nákladné aj pre jedinú hyperveľmoc – USA. Z toho dôvodu sa v súvislosti s revolúciou vo vojenstve (RMA) objavuje pojem revolúcie v obchodných záležitostiach (RBA). Revolúcia v obchodných záležitostiach by sa mala orientovať na kľúčové oblasti, získaním peňazí zo znižovania niektorých tradičných funkcií ozbrojených síl. Do balíka opatrení patrí aj zavedenie plochej veliteľskej hierarchie, vytváranie prostredia odmeňovania inovačného myslenia, znižovanie nákladov hľadaním vnútorných zdrojov atď., ale najmä sústreďovanie prostriedkov viacerých menších a stredných štátov do balíkov spoločne získavaných a prevádzkovaných vojenských spôsobilostí vo finančne náročných oblastiach, alebo špecializáciou v personálne náročnejších oblastiach.

Kritika amerických analytikov voči spojencom sa sústreďuje na niekoľko asymetrií medzi USA a Európou. Napríklad asymetria v stratégii použitia síl, asymetria v obrannom priemysle, asymetria v technológiách a ďalšie. Podľa nich Európania ešte stále disponujú zmenšenou verziou ozbrojených síl z čias studenej vojny. Väčšine zo spojeneckých ozbrojených síl chýba strategická mobilita, nie sú schopné dosiahnuť dominantný manéver ani informačnú dominanciu. Proti týmto argumentom nemožno namietat a po prijatí ďalších troch členov NATO sa situácia vlastne zhoršila. Na prekonanie medzery analytici predpovedajú niekoľko možností.

1. Prvá možnosť: Spojenci by mali byť prinajmenšom napojiteľní na informačné systémy priekopníka (USA) a interoperabilní v doktrínálnych otázkach (tzv. princíp plug and play). Ide nielen o to, aby boli informácie navzájom čitateľné v rozdielnych informačných systémoch, ale ide aj o schopnosť prispievania do koalície zmysluplnými bojovými zložkami

a vycvičenými podľa interoperabilných postupov tak, aby boli schopné plniť úlohy vyžadované revolučnými opatreniami.

2. Druhá možnosť: Vykonávanie nízkokvalifikovaných činností poskytovaním rozhodujúceho podielu pozemných síl. Inými slovami to pre spojencov znamená akceptáciu asymetrickej delby práce v kvalitatívnom poňatí, čo môže byť pre väčšinu partnerov politicky aj vojensky neprijateľným riešením.

3. Tretia možnosť: stať sa technologickými, strategickými aj politickými partnermi primerane svojim ekonomickým možnostiam.

Optimálna sa ukazuje kombinácia všetkých troch možností. Tieto úvahy môžu naznačovať smer kritérií pre budúcich členov NATO a už dnes je zjavné, že schopnosť interoperability na určitej úrovni pre operácie vedené revolucionizovaným spôsobom sa stane hlavným kritériom na posudzovanie plnoprávnosti členstva v NATO, ale v konečnom dôsledku od tejto schopnosti závisí aj relevantnosť NATO do budúcnosti. V žiadnom prípade pritom nemusí ísť len o veľmi nákladné opatrenia, skôr je rozhodujúca správna analýza situácie a realistická orientácia na tie smery, ktoré finančne nezruinujú menšie krajiny a ktoré zabezpečia ucelené balíky operačných vojenských aj nevojenských spôsobilostí.

Nemožno poprieť, že tak, ako sme svedkami nevídaných zmien v spoločnosti, tak sme svedkami zmien vo vojenstve. Zhodnotí ich až história, ale už dnes možno bez nadsadenia tvrdiť, že zmeny vo vojenstve majú revolučný charakter a že skôr alebo neskôr sa stanú nevyhnutnosťou väčšiny ozbrojených síl. Riadiacou silou zmien sú spoločnosť, ekonomika a politická realita. Dostatočné množstvo argumentov potvrdzuje, že rozhodujúcim elementom tejto revolúcie nie sú technologické zmeny. Každá krajina má potenciál a môže sa len sama vysporiadať s požiadavkami doby v súlade s unikátnymi okolnosťami, v ktorých sa ocitla, alebo ktoré sama aktívne formuje. Zotrvávanie na pôvodných postulátoch prístupov k vedeniu vojnovnej činnosti, ale aj v záležitostiach zabezpečenia národnej bezpečnosti, sa ukazuje najmenej optimálnym riešením pre slovenské reality.

Smerovanie Ozbrojených síl SR budúcnosti

Kam by sa teda mali uberať Ozbrojené sily SR do budúcnosti? Možno naznačiť niekoľko kľúčových aspektov.

a) Dôležité je učiť sa zo všetkých dostupných zdrojov. V situácii obmedzených prostriedkov by mohlo byť ekonomickejšie učiť sa zo skúsenosti a z najlepšej praxe iných. Z učenia a zo skúsenosti vychádzajú vedomosti. Preteky o prevahu môžu vyhrať len tie organizácie, ktoré sú schopné prenášať a rozvíjať vedomosti rýchlo a účinne. Úspešnosť sa zabezpečuje prostredníctvom schopnosti priviesť do riadenia učebného procesu najlepšie mozgy. Moderné vojenské a bezpečnostné zložky sa jednoducho musia stať „učiacimi organizáciami“.

b) Prilákание personálu najvyšších kvalít si vyžiada nevyhnutnosť zmen práve preto, lebo „inteligentní ľudia uprednostňujú stotožnenie sa pred poslušnosťou“. Z tohto hľadiska sa presadzujú vlastnosti ako tvorivosť, agilnosť a flexibilita. Ako poznamenal jeden z prednášateľov v Royal College of Defence Studies v Londýne: „Najagilnejším zdrojom sú ľudia. Koniec koncov, predstavivosť ľudí predstavuje jedinú konkurenčnú výhodu“. Profesionálne armády zápasia na trhu práce o obmedzené množstvo zdravej, rozumnej a zručnej pracovnej sily. Na zvýšenie šancí na získanie potenciálne rozumných a novátorských vojenských vodcovských osobností je nevyhnutné, aby proces výberu dôstojníkov a všetkých kategórií profesionálov zabezpečil prilákание výrazného podielu osôb z desiatich percent populácie s nadpriemernou inteligenciou.

c) Organizačná flexibilita má v prostredí neistoty priaznivé dôsledky na výkonnosť. Vojenské organizácie, ktoré sú pripravené zaviesť moderné organizačné prvky, získajú konkurenčnú výhodu nad ťarbavými tradičnými vojenskými telesami. V oblastiach spomenutých v predchádzajúcich bodoch máme viac ako vážne problémy. Tradície hrajú v tomto smere proti nám.

d) Selektívny technologický rozvoj by sa mal zameriavať na tie oblasti, ktoré prinesú disproporcionálne výsledky vytváraním synergického efektu. Ozbrojené sily budúcnosti budú z dôvodu dosiahnutia flexibilita v nevysspytatelnom prostredí favorizovať viacúčelové zbraňové systémy a viacú-

čelový výcvik vo vybraných oblastiach namiesto pokračovania budovania papierových armád v celej škále úzkych špecializácií.

e) Jeden zo smerov budúcich armád ukazuje tento citát: „Malá elitárska a profesionálna armáda predstavuje vojenskú ustanovizeň, ktorá sa najlepšie hodí na využitie plného potenciálu vojenskej technológie.“ Dôležitosť takto nadobúdajú zmeny vnútorného ducha armády. Striktne tímovo orientovaný duch by mal byť doplnený o nového ducha, ktorý plne rešpektuje dôstojnosť každého jednotlivca. Nie je to ľahká úloha najmä v ozbrojených silách po desaťročia degenerovaných zvrátenými hodnotami.

Ozbrojené sily SR už formálne nastúpili na cestu revolúcie vo vojenstve, ale treba otvorene povedať, že realizácia veľmi dobrých koncepcných zámerov je zbrzdená „inštitucionálnou paralýzou“ spôsobenou neschopnosťou odstrániť rezíduá negatívnych dôsledkov tzv. inštitucionálnej pamäte skostnateneho armádneho molocha. Predpokladom revolúcie vo vojenstve bude v slovenských podmienkach doslova revolúcia vo vojenskej kultúre. Jej hlavným cieľom musí byť zásadná revolučná zmena celej vojenskej kultúry v širšom zmysle a vojenského myslenia v užšom zmysle. Aj z dôvodu skostnatej vojenskej kultúry sa zatiaľ všetky doterajšie reformné pokusy zvrhli na formálne reštrukturalizačné akty, ktoré nepri niesli a nemohli priniesť zásadnú kvalitatívnu zmenu na ozbrojené sily nového typu.

Namiesto záveru tejto teoretickej časti štúdie uvediem zopár filozofických pohľadov. Najnižším stupňom poznania je informácia, spracovaná informácia poskytuje vedomosti, ale až tvorivo analyzované vedomosti zabezpečujú pochopenie, ktoré je využiteľné pre tvorbu a najmä realizáciu úspešných plánov, čiže chápanie je najvyššia úroveň poznania. Pochopenie realít a svojich aj protivníkových možností je teda vari to najdôležitejšie, čo odlišuje víťazných vojvodcov a moderné armády od tých, ktorí buď prehrali, alebo na presadenie víťazstva potrebovali neúmerne veľa krvi, čím odlišuje aj predrevolučné a revolucionizované ozbrojené sily v akomkoľvek historickom období. Ozbrojené sily SR sú z tohto hľadiska len na začiatku veľmi komplexného a často aj bolestivého procesu, ktorý sa dobre začal v roku 2001, ale zbrzdil sa najmä v roku 2002 z tradičných dôvodov odporu k zmene. V ďalšej časti štúdie sa preto zameriam na praktické po-

žiadavky, na ktoré v roku 2001 nedozrel čas a aj na základe politických realít nemohli byť presadené v čase spracovania koncepcných dokumentov ozbrojených síl označovaných ako Model Ozbrojených síl SR 2010. Dovoľm si túto iniciatívu nazvať víziou ozbrojených síl strednej a východnej Európy pre 21. tisícročie.

Vízia ozbrojených síl strednej a východnej Európy pre 21. storočie

Treba povedať, že reputáciu pred prizvaním do NATO si Slovensko získalo len dobrými plánmi a dobrou prezentáciou týchto plánov, ale zatiaľ sme veľmi opatrní v ich realizácii. Dokonca stále váhame v rozhodnutiach o citlivých záležitostiach a podliehame tlakom na prijatie takých riešení, ktoré spochybnia naše pokrokové zámery. Obrovská práca nás napríklad čaká v celej škále doktrín. Toto je základným predpokladom interoperability našich ozbrojených síl s NATO. Pritom doktríny nie je možné vypracovávať prekladom doktrín NATO. Spoločné úsilie viacerých krajín by určite pomohlo získať spoločné výhody pre všetkých zainteresovaných.

So „zdedenou“ vojenskou kultúrou súvisí problém realizmu v plánovaní a programovaní, špecificky problém „veľkých očí“. Je to dôsledok absencie strategického myslenia a strategického plánovania a procesu obranného plánovania s devastačnými dôsledkami v prípade, ak tento proces nezvládneme. Medzi otázky zmeny vojenskej kultúry patrí aj kultúra utajovania všetkého a pred všetkými, zapojenie pripravených civilov do rozhodovacieho procesu ako partnerov vojakov, rozbehnutie vnútornej komunikácie vo vnútri rezortu (zhora dolu, zdola hore, na horizontálnej úrovni) bez príkazov nadriadených v záujme veci a mnoho ďalších problémov patrí do rovnakého koša problémov. V podstate ide o filozofiu pohľadu na veci súvisiace s obranou.

Zo summitu NATO vyšli iniciatívy na zefektívnenie vojenskej dimenzie NATO, medzi iným sú prezentované názory na špecializáciu jednotlivých krajín, ale tiež na prípravu síl rýchlej reakcie, schopných pôsobiť kdekoľvek vo svete. Z hľadiska Ozbrojených síl SR musíme prehodnotiť, na čo máme a čo bude vhodné ponúknuť. Určite by to v tejto etape nemali byť zložky s ťažšou technikou, ale ani zložky, ktoré si vyžadujú určité úzke špecializácie, ktoré si armáda malého štátu nemôže dovoliť cvičiť.

Ak to máme konkretizovať, určite by to nemali byť ani bojové lietadlá jednotlivých krajín. Treba uviesť, že tu ani pri spracovaní dlhodobých dokumentov nebola odvaha pozrieť sa pravde do očí a niektoré názory zanikli. Len na ilustráciu, USA zrušili obrovské miliardové kontrakty na delostrelecké systémy, Slovensko si zachovalo projekt na modernizáciu raketometov (ide o prostriedok plošného ničenia) a stále počúvame hlasy predstaviteľov zbrojárskych záujmových kruhov o perspektívach obchodu s ťažkou technikou. Realita je niekde inde a bude sa jej treba prispôbiť. Jedinou realistickou alternatívou v tých vojenských spôsobilostiach, ktoré sú finančne náročné, sa ukazuje proces zriaďovania spoločných jednotiek veľkého množstva krajín. Projekt budúcnosti je možné označiť ako „špecializácia v personálne náročných spôsobilostiach, partnerstvo v technologicky a finančne náročných spoločných spôsobilostiach, koncepcná interoperabilita v celej škále“.

Projekt perspektívnych spoločných spôsobilostí

Modernizácia prístupov postkomunistických štátov si vyžaduje prehodnotenie prakticky všetkých postulátov, na ktorých stoja súčasné armády, vrátane mobilizačného systému, výzbroje, predsunutých základní vzdušných síl, logistickej podpory a ďalších požiadaviek. Všeobecne sa pre všetky štáty výrazne predĺžil čas výstrahy pred napadnutím a tým sa výrazne predĺžil čas prípravy na potenciálny konflikt. Súčasný stav neznamená, aby sa štáty vzdávali mobilizačných spôsobilostí, ale zatiaľ čo v minulosti bolo možné hovoriť o čase výstrahy pred útokom na vlastné územie v hodinách, dnes hovoríme o mesiacoch až rokoch. Ak v minulosti bola potrebná reakcia na vzdušné ohrozenie rádovo v minútach, dnes môžeme hovoriť o desiatkach minút aj pre reálnejšie nevojenské výzvy a iné ohrozenia prichádzajúce zo vzduchu. Ukazuje sa, že najdôležitejším doktrínalným prístupom musí byť finančná dostupnosť na základe realistických dlhodobých plánov, premyslených programov a rozložených rozpočtových položiek na veľké akvizície tak, aby bolo možné financovať priebežné modernizácie tých spôsobilostí, ktoré sú kriticky nevyhnutné na udržanie interoperability s NATO. Mimoriadne vysoká finančná náročnosť udržiavania niektorých vojenských spôsobilostí založených na technológiách, neumožňuje

udržiavať krok s vývojom vo svete pre rozhodujúcu časť menších a stredne veľkých štátov. Na druhej strane, úzka špecializácia by ohrozila celkovú obranyschopnosť štátov pre prípad vývoja najnepriaznivejších scenárov ohrozenia a nutnosti obnovy uceleného balíka vojenských spôsobilostí pre tradičné ohrozenia, ktorých predpoklad je veľmi nízky, ale po dlhšom čase príprav nie je úplne vylúčený. Je preto nutné hľadať kompromisné riešenia, ktoré ponúka kooperácia viacerých štátov v konkrétnych oblastiach a vytváranie spoločných jednotiek v tej kategórii spôsobilostí, v ktorých dostupnosť je pod hranicou operačnej primeranosti z hľadiska hospodárnosti. Základným cieľom je zachovanie expertízy v technologicky náročných oblastiach vojenstva, ktorá môže vytvoriť základňu pre rozšírenie stavov vojsk, docvičenie personálu a akvizíciu techniky, ak by si to situácia vynútila.

Je možné identifikovať niekoľko oblastí, v ktorých jedine hľadanie sústreďenia síl viacerých krajín (ba dokonca všetkých členských krajín z bývalých postkomunistických štátov) umožní, aby tieto krajiny splnili očakávania NATO o prispievaní do spoločnej obrany, ale aj do obrany vlastného teritória. Patria medzi ne moderné viacúčelové nadzvukové bojové lietadlá na obranu vzdušného priestoru, strategické dopravné lietadlá, viacúčelové stredné vrtuľníky, prostriedky elektronického boja, špecializované prieskumné prostriedky vrátane bezpilotných prostriedkov alebo prostriedkov elektronického spravodajstva, niektoré protilietadlové raketové prostriedky a poľné nemocnice. Jednotlivé malé a stredné štáty si nemôžu dovoliť celý komplex súvisiacich opatrení tak, aby držali krok s rýchlym vývojom, alebo udržiavanie personálu v niektorých špecializáciách sa stane vysoko problematickým a nerentabilným. Podobne bude nutné spolupracovať vo vojenskom vzdelávaní, alebo v oblasti výcviku a špecificky leteckého výcviku. Na spolupráci ešte väčšieho počtu krajín NATO prakticky v rámci všetkých európskych členov tejto organizácie bude nutné riešiť ďalšie spôsobilosti, vrátane kozmického prieskumu, lietadiel na tankovanie za letu a komplexnejších spôsobilostí elektronického boja, ba dokonca aj spôsobilostí v oblasti ochrany proti zbraniam hromadného ničenia. Pokiaľ sa nenájde spoločná politická vôľa na netradičné spoločné riešenia, ozbrojené sily nových členských krajín sa veľmi rýchlo stanú nefunkčnými a pôjde nielen o vyhadzovanie peňazí na

takéto armády do vetra, ale oveľa vážnejším problémom bude marginalizácia takýchto izolovaných štátov v rámci celého NATO.

Smery špecializácie Ozbroyených síl SR

Ozbroyené sily SR by sa mali špecializovať v tých oblastiach, ktoré sú relatívne menej technologicky náročné, ale v ktorých je možné využiť prirodzené aktíva našej krajiny. Aktíva Slovenska sú najmä v relatívne zdravej mladej populácii s dobrým fyzickým fondom, s vysokým intelektuálnym potenciálom aj manuálnymi zručnosťami. Personálne náročné vojenské spôsobilosti si budú v čoraz väčšej miere vyžadovať vysoko kvalitných, vzdelaných, inteligentných, samostatných a zručných vojakov. Dá sa predpokladať, že nasadenie ľahších peších jednotiek v operáciách budúcnosti nebude masové. Pritom už osobné vybavenie vojaka ľahkej pechoty sa v blízkom období natoľko zmení, že si bude vyžadovať mimoriadne vysoké kapitálové náklady, jeho obsluha a využitie si vyžiada vzdelanie a zručnosti, pričom aj jednotková cena bude veľmi vysoká. Nájdenie rozpočtovej rovnováhy na kapitálové výdavky, osobné výdavky, výcvik a operačné nasadenie pozemných síl (po odrátaní podielových nákladov na nevyhnutné technologicky náročné spoločné spôsobilosti) umožní len veľmi malý celkový počet vojsk ozbrojených síl (menší ako dnes predpokladá dlhodobý plán) a zároveň vylúči akékoľvek možnosti (napokon aj potrebu) ťažkých mechanizovaných jednotiek prevádzkovaných ekonomickými trpaslíkmi. Iniciatívy do budúcnosti bude potrebné orientovať v tomto smere.

Niektoré iniciatívy sa môžu týkať oblastí výmeny metodík, doktrín a spoločného výcviku pozemných jednotiek v určitých spôsobilostiach, na ktoré by sa Slovenská republika mohla špecializovať z logických dôvodov prirodzeného prostredia, napríklad vysokohorská pechota, pechota na boj v zastavaných priestoroch, alebo na boj v horskom teréne a v oblasti pozemných prieskumných jednotiek (už zameranie výcviku vojakov súčasných mechanizovaných a tankových jednotiek by sa malo orientovať týmto smerom). Určite by sa dalo efektívne spolupracovať s viacerými krajinami, ktoré majú niektoré podobné terénne charakteristiky územia so Slovenskom. Spoločný výcvik a spolupráca v rámci menších krajín má

svoje nesporné výhody najmä z dôvodu požadovanej rotácie nasadzovaných jednotiek.

Špecializácia na vymedzené žienijné spôsobilosti zo strany Slovenska má síce svoju tradíciu, ale zároveň vážne operačné nevýhody či už z dôvodu vysokých požiadaviek na úzko špecializovaný personál (napr. lekári), alebo z dôvodu nárokov na organizáciu pri preprave ťažkej žienijnej techniky na veľké vzdialenosti. Pokiaľ ju udržíme v realistických hraniciach, môže to byť rozumný trend. Vážne politické, ekonomické, technologické a operačné nevýhody sa skrývajú v špecializácii na protiletadlové raketové prostriedky, na jednotky radiačnej, chemickej a biologickej ochrany alebo na bojové vrtuľníky. Principiálne sa ukazuje veľmi nevýhodné ponúkať akékoľvek vojenské spôsobilosti, ktoré sú náročné na zásobovanie ťažšou muníciou, na udržiavanie výskumno-vývojovej základne alebo na zložité technologické postupy. Aj z toho dôvodu je nutné citlivo posudzovať, ku ktorým spôsobilostiam sa v rámci členstva v NATO zaväzujeme. Preto orientáciu na niektoré plánované vojenské spôsobilosti v budúcnosti treba kriticky prehodnotiť z hľadiska realistických možností veľmi limitovanej veľkosti profesionálnych ozbrojených síl. Treba si uvedomiť, že bez NATO by sme ťažko mohli hovoriť o akejkoľvek špecializácii. Ale treba si uvedomiť aj to, že záväzok na špecializáciu znamená, že v uvedenej oblasti budeme disponovať disproporcionálne vyššími kapacitami v konkrétnych spôsobilostiach, ako by vyplývalo z veľkosti ozbrojených síl. Kompenzáciu na takto zvýšené výdavky treba hľadať v tých oblastiach spôsobilostí, ktoré majú nízku úroveň nasaditeľnosti do operácií.

Záverečné poznámky

Všetky iniciatívy na spoločné vojenské spôsobilosti sa týkajú techniky náročných a nákladných systémov, kde jednotlivé malé štáty nemôžu efektívne a hospodárne prevádzkovať jednotky a vytváranie spoločných jednotiek umožňuje výrazné úspory pre účastníkov pri zachovaní schopnosti ich rozšírenia v prípade potreby. S touto iniciatívou treba vyjsť ako s uceleným balíkom a vyzvať všetky menšie krajiny do spolupráce. V rámci regiónu prakticky len Poľsko si môže dovoliť samostatné pôsobenie vo vyváženejších, aj to len taktických spôsobilostiach nedostupných pre ostatné

menšie štáty. V oblasti špecializácie je vhodné sa orientovať na také spôsobilosti, ktoré umožňujú rotáciu nasaditeľných ľahších jednotiek. Predložené návrhy môžu predstavovať realistickú a premyslenú iniciatívu Slovenskej republiky po rokovaní summitu NATO. NATO si hľadá svoju identitu. Na základe možností, ktoré sú načrtnuté v tejto štúdii je možné konštatovať, že prizvaním nových malých členov si NATO nachádza zásadne novú dimenziu svojej identity a perspektívy do veľmi ďalekej budúcnosti. Na druhej strane, bez NATO bude nielen Európa, ale najmä stredná a východná Európa čeliť vážnym problémom. Ak sa NATO chce vyhnúť tomu, aby sa stalo klubom vojensko-politických dinosaurov trpasličej veľkosti a okrasných armád, nemôže urobiť nič lepšie ako podporiť takéto iniciatívy a riešenia. NATO so svojimi členmi nemá inú možnosť, len za každú cenu presadiť revolúciu vo vojenstve do všetkých štátov. NATO nemá inú možnosť, len uskutočniť revolúciu vo vojenstve a odstrániť obrovskú medzeru v spôsobilostiach medzi Európou a USA. Európa nemá inú možnosť, len urobiť revolúciu vo vojenstve v rámci NATO. Toto budú rozhodujúce podmienky, ktoré dávajú NATO dlhodobý význam. Všetky ostatné varianty sú v podstate katastrofické.

Európa musí dosiahnuť porovnateľnú efektívnosť vynakladania prostriedkov na obranu (meraných modernými „produktmi“, čiže veľkostí operačne pripravených a nasaditeľných vojsk) so svetovým lídrom v tejto oblasti – USA. Inak vynakladané prostriedky nemajú účel. Možno spoločne pochopíme, že východiskom bude vytvorenie dvoch kategórií vojsk – „federálnych“ európskych ozbrojených síl a akýchsi „národných gárd“ jednotlivých štátov. Kriticky dôležitým predpokladom takého riešenia bude poučenie sa zo všetkých vážnych chýb pseudofederácií bývalého východného bloku, v ktorých sa myšlienka federatívnosti vlastne sprofanovala. Aj transatlantické partnerstvo v oblasti obrany a bezpečnosti môže byť pevnejšie v prípade zabezpečenia komplementárneho prístupu vychádzajúceho z princípu dvoch „nôh“ – európskej a severoamerikej.

Je transatlantický rozkol nevyhnutný?

Tomáš Zálešák

Inštitucionálna kríza neobišla po skončení studenej vojny ani NATO v dôsledku zmeny globálneho a európskeho prostredia, hoci táto aliancia sa v minulosti ukázala byť vysoko úspešnou. Keďže však jej budúca podoba doteraz nepredstavovala celkom jasnú koncepciu, naše dôvody na udržanie či rozširovanie NATO, či na náš vstup do NATO sa pohybujú často na intuitívnej a emocionálnej rovine. Napriek tomu, že na prvý pohľad sa nám zdajú naše argumenty samozrejme, pri bližšom skúmaní objavíme závislosť ich platnosti na množstve faktorov, ktoré nedokážeme dostatočne predpovedať.

Pravdou je, že NATO je vojenský nástroj, ktorý sa ukázal ako vysoko úspešný. Pravdou však je aj to, že nástroj – ako na to upozornila aj Maggie Thatcherová v roku 1996 vo Fultone – nedefinuje svoj vlastný účel. Inak povedané, účel určujú tí, ktorí nástroj navrhujú, vyrobia a používajú.

Pôvodným účelom NATO bolo predovšetkým zadržiavanie expanzie komunistického bloku. Keď komunistický experiment skrachoval, aj NATO sa celkom prirodzene muselo ocitnúť pred otázkou „ako ďalej.“ Zmena pomerov, zánik niektorých starých hrozieb a vzostup hrozieb nových volá po redefinícii Aliancie, ktorá zasahuje všetky jej sféry: od jej geografického rozsahu a pôsobnosti až po dizajn zbraňových systémov; od strategickej doktríny až po taktické detaily. Z tohto hľadiska nemusí byť nutne negatívne vnímaný fakt, že v NATO sa diskutuje a politizuje viac než predtým, pokiaľ – zdôrazňujem - nezostane iba diskusným klubom. Určenie novej stratégie a taktiky pri zvládaní nových hrozieb vyžaduje celkom prirodzene konfrontáciu názorov. Bezpečnostná stratégia predpokladá politickú zhodu a vôľu. A pred nepríjemnými otázkami neutečieme tým, že ich vyhlásime za nelegitímne.

Psychologická potreba urobiť bodku za komunistickou a postkomunistickou érou má svoj význam a o niečom dôležitom vypovedá. Nemožno ju vyčiarknuť z dôvodov, prečo NATO udržiavať a prečo doňho vstúpiť. Ale sám osebe tento „dôvod“ asi nepostačuje na presvedčenie nepresvedčených. Navyše, naša potreba dobrého pocitu zostane nenaplnená,

ak NATO nebude skutočne efektívnym nástrojom našej spoločnej bezpečnosti.

Myslím si v každom prípade, že objektívne dôvody na udržanie Aliancie, aj na naše členstvo v nej existujú. Vychádzajú z predpokladu, že existuje širší základ pre zhodu, z ktorej kedysi Aliancia povstala. Na našu úvodnú otázku však skúsím začať formulovať odpoveď nepriamym spôsobom tak, že preberiem niektoré námietky spochybňujúce NATO, širší rámec základnej zhody, aj hodnoty, o ktoré sa Aliancia opiera. Nejde o citáty konkrétnych osôb, skôr formulácie, ktoré by mali vystihovať základnú povahu rôznych námietok, ktoré sa opakovane a na rôznych stranách vyslovujú. Otázka perspektívy NATO a otázka perspektívy transatlantického partnerstva v širšom zmysle spolu rôzne súvisia. Preto ich nebudem príliš oddeľovať. Teraz však k možným námietkam.

Prvá znie:

„Aj keď sa debatuje o reforme NATO a formulujú isté spoločné stanoviská, Aliancia už nikdy nenadobudne takú mieru efektivity v zvládaní nových hrozieb, akú prejavila pri zadržiavaní komunizmu, čo je pôvodný cieľ, na ktorý bola stavaná. Dôvodom je jej príliš veľký geografický rozsah, ktorý predstavuje príliš rôznorodé vnútorné prostredie a príliš komplikovaný proces hľadania konsenzu. V prípade potreby rýchleho konania nám nezostane nič iné, než spoliehať sa na „ad hoc aliancie“, či na „coalitions of the willing“.

Ak sa aj nejaká dobrovoľná koalícia rozhodne konať a bude schopná konať, nemožno očakávať, že jej názor budú zdieľať ostatní členovia Aliancie, ako o tom svedčí aj prípad Irak. To len podčiarkuje nefunkčnosť NATO v nových podmienkach. Prečo potom míňať energiu udržiavaním NATO a nie vytváraním nejakej primeranejšej alternatívy? NATO sa rozpadne.“

Druhá námietka je radikálnejšia:

„Napriek istým podobnostiam v politickej štruktúre krajín združených v NATO neexistuje zhoda ani v základných otázkach ohľadom hodnôt, ktoré by bolo treba brániť. To, čo dnes pokladá za hodnotné americká verejnosť a americká reprezentácia, sa nezhoduje s tým, čo pokladá za hodnotné Európa, resp. jej jednotlivé štáty. Verdikt: Nielen rozpad NATO, ale aj

širší transatlantický rozkol je nevyhnutný. Tento rozkol nezasahuje iba oblasť budovania bezpečnostných štruktúr a vytváranie obranných doktrín, ale aj oblasť ekonomiky, politických a kultúrnych vzťahov.“

Tretia, najradikálnejšia námietka je ozvenou názorov dnešnej postmodernej bohémy, aj jej marxistických predchodcov, prípadne ich ultrapravicových sparing-partnerov:

„Celé „transatlantické partnerstvo“ je jeden veľký podvod. Nielenže neexistuje zhoda v základných hodnotách, ale tieto hodnoty samotné sú a vždy boli iba ideologickou konštrukciou, ktorá skrýva donucujúcu a od cudzujúcu mocenskú štruktúru. Falošná vznešenosť údajných spoločných cieľov je to, čo treba radikálne odmietnuť aj s týmito cieľmi. S námietkami o neadekvátnosti technických prostriedkov alebo námietkami o kultúrnych rozdieloch netreba strácať čas. Nechceme reformy, ani pestovanie „dobrých vzťahov“, chceme revolúciu. Preč s NATO v mene novej Európy a nového sveta!“

Uvedené tézy sa dajú rozvádzať ďalej. Dostali by sme celú škálu dúhových odtieňov rôznych postojov od dobre mienených skeptických poznámok až po nihilistické a cynické fantazmagórie najrôznejších radikálov a šíriteľov konšpiračných teórií. Uvedená vzorka nám však nateraz postačí. Aby som sa dopracoval k záveru, budem na uvedené námietky odpovedať v obrátenom poradí. To znamená, že začnem tým najradikálnejším koncom nášho spektra. Druh odpovede samozrejme závisí od kvality uvedenej tézy.

Na radikálne obvinenia sa nedá odpovedať spôsobom, aký nám radikálny fantasta vnucuje. Nemá zmysel vysvetľovať, že nepáchame zločiny, z ktorých nás obviňuje. Z hľadiska jeho teórie sme každopádne vinní. Ak ale niekto chce vidieť v akomkoľvek ľudskom spoločenstve iba kosť brutálnej a uzurpovanej moci, ruší tým vlastný nárok na morálnu nadradenosť. Sám totiž nedokáže ponúknuť nič iné, než nejakú ďalšiu „brutálne mocenskú“ alternatívu, hoci to v rozhovore vehementne poprie. Príklady z histórie poznáme, netreba sa s nimi na tomto mieste ďalej zdržiavať. Radikáli hovoria, že nemáme nikomu veriť. Preto im neverme.

Druhá námietka, ktorá hovorí o kultúrnych rozdieloch znie serióznejšie a nie je tak zreteľne samodeštruktívna, hoci ani ona nezaprie zlovestnú príchuf hodnotového relativizmu.

Ale späť k veci: čo keď naše kultúrne rozdiely a výsledné záujmy sú predsa len, napriek zhode v nejakých elementárnych morálnych presvedčeniach príliš rozdielne na to, aby zabránili konkrétne hlbokému rozkolu medzi Amerikou a Európou?

Moja odpoveď určite nie je definitívna, dovolím si však upozorniť na spoločnú históriu, s dôrazom na partnerstvo pri zvládaní katastrof 20. storočia a špeciálne na históriu budovania Európy po druhej svetovej vojne. Nech už intelektuáli špekulujú o kultúrnych rozdieloch koľko chcú, politici v Amerike azda nezabudnú na to, akými iluzórnymi sa ukázali ciele izolacionizmu (ktorý bol o. i. špecifickým výrazom amerického pocitu morálnej nadradenosti) a najmä západoeurópskym politikom rozhodne neuškodí, ak si spomenú, komu vďačia za to, že po roku 1945 mohli ich krajiny vstať z trosiek a budovať si svoju mierovú prosperitu, ktorou dnes zdôvodňujú údajnú morálnu nadradenosť Európy nad Amerikou, akoby prichádzali nielen o pamäť nedávnej histórie, ale aj o rozum do budúcnosti. Z tohto hľadiska by sa mohli dnešné prevažne slovné prestrelky medzi Európou a USA nakoniec ukázať ako sčerená hladina, ktorá prekrýva zhodu v hlbších a elementárnejších princípoch. V každom prípade, vyhľadávanie a vyvolávanie rozporov je tým najhorším spôsobom, ako situáciu „riešiť“. Aspoň za predpokladu, že nám nejde práve o toto.

Prvá, najmiernejšia a možno dobre mienená námietka hovorila o technickej neadekvátnosti NATO ako nástroja spoločnej bezpečnosti. Je nepochybné, že NATO sa transformuje do podoby, ktorá bude okrem iného pružnejšia vo vytváraní krátkodobých foriem spolupráce. To je dané vyššie spomenutou skutočnosťou, že Aliancia sa rozrastá do šírky a musí združovať širšiu škálu názorov a záujmov. Problematizuje to však naozaj budúcnosť Atlantickej aliancie?

Na rozdielnosť postavenia a záujmov jednotlivých krajín sa dalo poukazovať aj v čase studenej vojny. Dôležitá bola dlhodobá a spoločná hrozba, ktorá ich v základnom celi združovala. Zadržiavanie komunizmu bolo nevyhnutnou podmienkou toho, aby vôbec mohli uvažovať o sledovaní vlastných záujmov. Bolo by možné namietnuť, že dnes žiadna takáto jasná,

spoločná a akútna hrozba neexistuje a preto neexistuje ani zhoda v bezpečnostnej koncepcii.

Ale súčasné „nové hrozby“ sú hrozby komplexné. Presahujú hranice jednotlivých štátov. Vyžadujú komplexnú odpoveď, ktorá je možná len so širokou medzinárodnou kooperáciou. Z tohto hľadiska je správne, že NATO sa mení na pružnú vojenskú štruktúru, ktorá by mala mať kapacitu na zasahovanie vo vzdialenejších oblastiach. To zároveň umožňuje – vlastne vyžaduje – väčšiu špecializáciu vo vojenskej oblasti na úrovni rôznych členských štátov. Jednotlivé štáty nemusia vlastniť kompletne sebestačné armádne celky s rovnomerným zastúpením všetkých zbraňových zložiek, ale prispieť svojim vlastným špecializovaným dielom do celkovej koncepcie. Bude treba podporovať vývoj smerom k mobilným a kvalifikovaným vojenským silám založeným na technológiách „inteligentných zbraní“ (smart weapons) a „inteligentných vojakoch“ (smart soldiers).

Ak však hovoríme o medzinárodnom terorizme, ten má aj svoju geopolitickú stránku. Terorizmus vzniká v určitých oblastiach a má aj svoje „darebácke štáty“, ktoré ho podporujú. V súčasnosti je najaktuálnejšou hrozbou terorizmus, ktorý vychádza z radikálneho islamizmu. Z tohto hľadiska bude možno potrebné, aby sa kapacity NATO sústreďovali viac na východ, či juhovýchod, než tomu bolo doteraz – o. i. smerom k juhovýchodnému okraju Európy zvanému Balkán, možno do Turecka. To však tiež znamená, že NATO do budúcnosti nevystačí len so silami rýchleho, ale krátkodobého nasadenia. Masívnejšie konvenčné sily budú pravdepodobne potrebné nie na vyhrávanie krátkych bojových operácií, ale na udržiavanie mieru, podporu budovania nových režimov, zvládanie nepokojov a zadržiavanie nepriateľa v kritických oblastiach.

Táto časť spoločného problému je vážna, pretože na dlhodobé nízko intenzívne, ale opotrebovávajúce vojny, vyžadujúce prostriedky, obete a dlhodobú angažovanosť býva verejnosť v demokratických krajinách citlivejšia než na krátke a jednoznačne úspešné akcie. Ak však túto úlohu nová Aliancia nezvládne, napredovanie v kapacitách, ktoré rátajú s vojnou oddelenou od politických účelov, sa môže ukázať ako zbytočné. Tu sa už nevyžaduje len technologická zdatnosť, ale vo vyššej miere výdrž, odhodlanie a morálka v tradičnom zmysle.

Možno očakávať, že nepriatelia Ameriky v Európe a odporcovia Aliancie budú aj v budúcnosti s nadšením poukazovať na to, že krátkodobý úspech vojenskej operácie ešte nezaručí dlhodobý úspech v zvládaní nestability v citlivých geopolitických oblastiach. Ako príklady možno dnes uviesť Irak a tiež Afganistan. Možno opätovne poukazovať na nedoriešené problémy na Balkáne. Dá sa teda očakávať, že heslá pripomínajúce „vietnamské bahno“ budú aj v budúcnosti zdrojom obáv pre západných spojencov a zdrojom inšpirácie pre ich odporcov.

Jednako skutočnosť, že existujú dlhodobé a obtiažne riešiteľné bezpečnostné problémy, nepochybňuje potrebu spojenectva. Naopak, podčiarkuje ju. A dnes treba tleskať odhodlaniu tých európskych spojencov USA v Iraku, ktorí napriek posledným stratám prejavujú pripravenosť doviest svoju úlohu do konca. Ak toto odhodlanie vydrží, predstavuje nádej do budúcnosti.

NATO prirodzene už dnes nie je tou alianciou, ktorou bolo v čase zadržavania komunizmu. A už ňou nebude. Z toho nutne nevyplýva, že jeho vznikajúca nová podoba nebude potrebná. Pokiaľ si nová štruktúra napriek zmenám drží svoj názov z čias studenej vojny, je to asi naozaj pre jeho veľkú symbolickú silu. To, čo symbolizuje, je úspech. Víťazstvo slobodnej spoločnosti so všetkými jej nedokonalosťami nad doktrinárskym revolučným fanatizmom, ktorý sľuboval nedokonalosť raz a navždy vylúčiť z ľudskej existencie. Pripustenie vlastnej nedokonalosti nie je znakom slabosti. A ani dnes nemusí byť znakom slabosti, ak transatlantické spoločenstvo pripúšťa svoje problémy, spory a otázky nad budúcnosťou. Základ pre širšiu zľahu existuje.

Henry Kissinger sa o budúcnosti transatlantickej spolupráce vyjadril pred časom nasledujúcimi slovami:

NATO už nepostačuje ako jediný inštitucionálny rámec atlantickej spolupráce. Potrebné je fórum pre atlanticкую spoluprácu aj mimo oblasti bezpečnosti, ktoré by zahŕňalo všetky štáty Európskej únie, vrátane tých, ktoré nie sú členmi NATO, rôzne inštitúcie Európskej únie a severoamerických členov Severoatlantickej aliancie – Spojené štáty, Kanadu a časom tiež Mexiko. (Kissinger, 2002, s. 65)

Uvádzaný citát inými slovami hovorí, že transatlantické partnerstvo predstavuje širší kontext zdieľaných hodnôt, skúseností a záujmov. Spoločná bezpečnostná koncepcia by mohla byť logickým výsledkom súhry základných záujmov rôznych krajín. Ak je to tak, netreba sa obávať nedostatku dôvodov na udržanie transatlantického partnerstva, vrátane jeho bezpečnostnej zložky. Treba sa však obávať nezodpovednej politiky, straty historickej pamäti a pokúšenií vychádzajúcich z ideologicky skresleného vnímania skutočnosti. Takáto porucha v praxi dostáva výraz napr. aj v podobe rôznych nerealistických snov o vylúčení problémov a hrozieb tým, že ich budeme ignorovať, o zaistení mieru a demokracie tým, že o nich budeme často hovoriť a používať ich ako zaklínadlo. Alebo o zabezpečení životnej úrovne širokých vrstiev tým, že budeme trhovú ekonomiku sputnávať reguláciami a prerozdeľovaním a národné ekonomické záujmy presadzovať formou ochranárskych opatrení a obchodných vojen.

Transatlantický rozkol nie je nevyhnutný. Pokiaľ k nemu predsa dôjde, nebude to v dôsledku historickej nevyhnutnosti, ani v dôsledku prekonanosti partnerstva medzi Európou a Amerikou. Bude to len v dôsledku politickej slepoty. Tej musíme čeliť a akceptovať aj riziko, že budeme pri tom sami označení za extrémistov, rojkov, nepriateľov pokroku či dokonca nepriateľov mieru. Toho sa však nebojme. Bojme sa radšej, aby sme sami neprepadli uvedeným pokušeniam.

Zachránia noví členovia Severoatlantickú alianciu?

Ivo Samson

Bolo by absurdné, keby terorizmus a postoj k štátom, ktoré ho podporujú, uspeli v tom, čo sa v 20. storočí nepodarilo Sovietskemu zväzu: Rozdeliť Európu na transatlantické a autonomistické krídlo. Prvé reakcie po 11. septembri svedčili o vzácnjej zomknutosti transatlantických partnerov, aj o ochote podieľať sa na vojne proti islamskému fundamentalistickému štátu bez ohľadu na prípadný verdikt Bezpečnostnej rady OSN. BR OSN navyše ani nevydala rezolúciu, ktorá by odobrila vojenský zásah USA alebo ich spojencov proti suverénnemu (z hľadiska tzv. medzinárodného práva) štátu. Za Ameriku sa navyše svorne postavili nielen atlantickí európski spojenci, ale s malými výnimkami celý svet. Skrytú škodoradosť bolo badať len vo vyjadreniach tých, ktorí síce teroristický útok odsúdili, ale snažili sa ho využiť v prospech svojich práv či nepráv. Za ich formálnym odsúdením krajín, prípadne jednotlivcov či skupín, vždy nasledovalo to dialektické „ale...“. Zo Západnej Európy žiadne „ale“ nezaznelo.

Napriek dlhodobejším nezhodám s USA vychádzala Západná Európa z názoru, že existujú medzinárodné zločiny, ktoré sú neospravedliteľné a ich odmietnutie nemôže obsahovať žiadny dialektický appendix.

Európa a Amerika sa nikdy nelíšili v hodnotení terorizmu, hoci je na oboch stranách Atlantiku rozdielne definovateľný v závislosti od vlastných historických skúseností. Uchopiť jeho podstatu je o to ťažšie, že teroristické akty vyvolávajú emocionálne reakcie na oboch stranách – u obetí aj vinníkov a ich podporovateľov. Kto je pre jedného teroristu, môže byť pre druhého bojovníkom za slobodu. Dokonca ani USA sa nikdy nemohli zhodnúť na univerzálnej definícii terorizmu. Ten sa totiž posúva časom aj priestorom a má mutujúce obsahové dimenzie. Ak by USA chceli trvať na univerzálnej definícii, museli by sa zmieriť s tým, že ich najbližší európsky spojenec – Spojené kráľovstvo – by kedykoľvek mohol označiť za teroristu prvého prezidenta USA Georgea Washingtona. Európa je na tom vzhľadom na svoje pohnuté dejiny – povstania, revolúcie a kontrarevolúcie – ešte oveľa horšie ako Amerika, pretože má tendenciu merať násilie kritériom kategórií revolúcia a kontrarevolúcia.

Systematický moderný teror nátlakových skupín však Európa (t.j. EÚ) zatiaľ nepoznala, hoci je to možno len otázkou času. Zdá sa, že tak ako iné problémy západnej civilizácie, aj tento za ňu v podobe prioritného objektu teroristickej agresie zatiaľ riešia USA. Európa sa vyhla zornému uhlu protizápadného terorizmu najmä preto, že jej politický a vojenský význam klesol počas studenej vojny natoľko, že násilné akty proti nej by teroristické skupiny zviditeľnili menej než teror proti USA. Inými slovami, pokiaľ na čele západného sveta stoja USA, medzinárodnému, najmä militantne islamskému teroru Západná Európa „nestojí za to“. Preto by bolo odvážne požadovať od nej, aby sa zhodla na definovaní podstaty terorizmu tak jednoznačne, ako to dokázala napríklad v otázkach normovania veľkosti a tvaru jednotlivých druhov paradajok.

Spoločné hodnoty, rozdielne definície

Amerika síce dokázala vyprodukovať definíciu terorizmu, ktorá môže slúžiť ako norma, ale samotný pojem „normy“ znamená niečo iné v Európe a niečo iné v USA. V Európe „norma“ podlieha viac ideologickým interpretáciám, v USA zasa dynamike vo vývoji súvislosti: Terorizmus je nezákonné použitie sily alebo násilia pri sledovaní politických alebo sociálnych cieľov proti osobám alebo majetku s úmyslom zastrášiť, prípadne donútiť k ústupkom vládu, civilné obyvateľstvo alebo jeho časť. Ide o definíciu FBI, ktorá je len ťažko použiteľná pre krajiny Európskej únie kvôli „znesväteniu“ násilného boja za sociálne ciele. Stručnejšia, ale možno menej kontroverzná, je definícia amerického politológa Waltera Lacquera: Terorizmus je nezákonné použitie sily za účelom dosiahnutia politických zámerov, keď sa obeťami stávajú nevinní ľudia. Aj táto definícia narazí v Európe na problém definovania toho, čo je „zákonnosť“ – pre Američanov absolútne nediskutovateľný pojem zbavený etických interpretácií. V Európe sa totiž nerešpektovanie zákona, prípadne jeho porušovanie, stávalo súčasťou heroickej interpretácie národných dejín. Napriek týmto nezhodám v definovaní fenoménu terorizmu nejde o problém, ktorý by nutne vrazil klin do transatlantických vzťahov. Hrozba narastajúceho rozporu medzi Amerikou a Európou nespočíva v rozdielnom pohľade na terorizmus, ale v reakcii naň, v jeho potieraní.

Po počiatkových unisono deklaráciách o odsúdení útokov proti USA, o podpore americkej vojenskej odvetvy a po „invokácii“ článku č. 5 Zmluvy o NATO sa Európa začala s USA rozchádzať v otázke výdrže, teda dlhodobého boja proti terorizmu. Ak americká stratégia vychádza z pozície, že nečakane ľahké víťazstvo nad Al-Kaídou a Talibanom v Afganistane nie je možné premrhať tým, že úspešne naštartovaný vojenský mechanizmus sa teraz zastaví, Európa nejaví nijakú ochotu dokončiť začatý zápas aktívne na strane USA, akonáhle sa USA rozhodli pokračovať vo vojenskej akcii proti krajine, ktorá tiež jednoznačne terorizmus podporovala (po dlhý čas na svojom území napr. tolerovala teroristickú skupinu Abú Nidala či Demokratický front pre oslobodenie Palestíny).

Je nepochybné, že vojna proti nekorunovanému vodcovi celosvetového islamského radikalizmu znamená nielen obrovský záväzok, ale aj obrovské riziko. Na ich prijatie chýbajú Európe nielen vojenské spôsobilosti, ale aj odvaha. V tomto ohľade sa ani po dlhej skúsenosti s postavením statika v studenej vojne Európa nenaučila rovnocenne spolupracovať s USA. Automatické očakávanie ochrany od zámorského spojenca v prípade ohrozenia nekorešponduje s vôľou angažovať sa na jeho strane v nákladnom a nebezpečnom podujatí, ktoré môže proti Západu postaviť vplyvnú časť islamského, najmä arabského, a teda bohatého sveta.

Spomínaná zdržanlivosť Európy neprekvapuje. Už vývoj po skončení studenej vojny a reakcia Európy na (národnú) protiraketovú obranu či na americké predstavy o redefinícii euroatlantických bezpečnostných väzieb naznačovali, že napriek deklamovanému transatlanticizmu nesledujú oba kontinenty identické obranné stratégie. Terorizmus je tak popri protiraketovej obrane a diskusii o autonomizácii európskej obrany tretím kľúčovým faktorom, kde sa Amerika a Európa začínajú jeden druhému vzdávať. Európa (t.j. EÚ) je v porovnaní s USA v obrovskej nevýhode. Riaditeľka vtedy už dožívajúceho Inštitútu pre bezpečnostné štúdie ZEÚ Nicole Gnesotto pomenovala tieto európske deficity hneď v októbri 2001:

Tým, že sa USA začnú naplno angažovať v boji proti medzinárodnému terorizmu, budú od Európanov požadovať, aby konečne plnou silou a vyššími nákladmi prevzali zodpovednosť prinajmenšom za stabilitu na vlastnom kontinente. To však znamená urýchlenie európskej integrácie, na čo EÚ nie je pripravená.

V boji proti terorizmu sa posilní úloha národných štátov, pretože pocit ohrozenia zvyšuje pocit spolunáležitosti s vlastnou krajinou a „národný záujem“ sa stáva prioritou pred nadnárodným.

Európska integrácia môže byť ohrozená, pretože súčasné mechanizmy EÚ neposkytujú účinnú ochranu pred terorizmom. EÚ bude musieť požadovať väčšie nasadenie aj od asociovaných krajín.

Západoeurópske krajiny sú konfrontované s typickou dilemou „buržoáznych demokracií“ zoči voči násiliu, ktoré môže ohroziť ich blahobyt. Len čo Európanov zachváti iracionálny strach z terorizmu a odmietnu spolupracovať s USA na jeho potieraní ako rovný s rovným, Amerika to nemusí akceptovať a začne sa otvárať čoraz hlbšia priepasť medzi bývalými transatlantickými spojencami.

Európa a Amerika sa rôznia aj v dôležitých detailoch, ktoré sa týkajú fungovania demokracie (ľudské práva, otázka trestu smrti) a tie sa môžu premietnuť do zásahu proti svetovému terorizmu. Rozdielny prístup je očividný v rozdielnej reakcii USA a EÚ na boj Izraela proti arabskému terorizmu. USA vychádzajú z poznania, že ochrana ľudského života pred vraždou je spojená s preventívnym usmrtením vraha. Ak je však zabíjanie podmienkou toho, aby sa zabránilo vraždeniu, do akej miery je nutné obmedziť osobné slobody občana, na ktoré si Európa tak zvykla? Dilemu etika verus reálna politika zrejme ľahšie prekoná Amerika. Opatrnejšia Európa je tradične ochotnejšia prijať kompromisy, či už v prípade boja proti komunizmu na vlastnom kontinente (počas studenej vojny), alebo náporu islamského terorizmu proti existencii Izraela. Ten svojou existenciou Európe navyše permanentne pripomína vlastnú spoluvinu za holokaust a je pre ňu rušivý už tým, že ako štát existuje.

Prehľbovanie rozdielov

Ak USA myslia vážne svoj záväzok bojovať dlhodobo proti medzinárodnému terorizmu (a nezastaviť sa v Iraku) spoločne s Európou, budú od nej požadovať – ruka v ruke s „autonómiou“ európskej obrany – aj autonómiu európskych obranných kapacít: inými slovami sebestačnosť Európy vo financovaní vlastnej bezpečnosti aj spoločného boja proti medzinárodnému terorizmu. Britský poslanec Bernard Jenkins nastavil

už rok pred začatím vojny proti Iraku v marci 2002 v prednáške pre Heritage Foundation veľmi nepekné zrkadlo európskej neschopnosti v otázkach obrany. Namiesto toho, aby EÚ spojila svoje sily s USA v jednotnom údere proti terorizmu, pokračuje Európa v absolútne neproduktívnom budovaní politického aparátu európskej obrany (ESDP). Keď Clintonova administratíva privítala v roku 1996 vtedajšiu verziu autonómnej európskej obrany v réžii NATO (ESDI), robila tak s nádejou, že európski spojenci vynaložia na budovanie vojenských obranných kapacít oveľa viac, k čomu však nedošlo ani v roku 2002 (a dodajme, že ani do skončenia magického roku 2003, ktorý mal byť konečným termínom pre vybudovanie základných vojenských bojových štruktúr EÚ). Naopak, nožnice medzi USA a Európou sa ešte viac otvorili. Ak sa Európa dostane do situácie, v ktorej bude bezpečnostne alebo vojensky ohrozená, neurobí nič iné než to, na čo si zvykla počas studenej vojny – prosiť Ameriku o pomoc a dovolávať sa transatlantickej solidarity.

Cieľ EÚ – vybudovať (do konca roku 2003) a udržiavať dlhší čas efektívnu európsku jednotku rýchleho nasadenia (ERRF) sa zdá až smiešne ambiciózne, keď uvážime, že ERRF má byť v prípade krízy istená nákladnými komunikačnými mechanizmami, vzdušným mostom a loďstvom. ERRF sa pôvodne plánovala ako nástroj na plnenie petersbergských úloh, formulovaných roky pred 11. septembrom a pre boj proti terorizmu je prakticky nepoužiteľná. Aj ak sa vybudovanie nejakej európskej armády podarí (neapolské stretnutie koncom novembra 2003 stanovilo nový termín pre staronovú ideu vybudovania spoločnej „európskej armády“ – rok 2007). Európa teda naďalej ostáva „vojenským trpaslíkom“.

Koniec transatlantických vzťahov?

Varovania, že USA by mohli stiahnuť svoju podporu NATO, nemusia byť prehnané, aj keď zatiaľ ich niektorí americkí politici používajú skôr ako nátlak na svojich európskych spojencov. Do tejto kategórie zrejme patrí aj celý rad výrokov a prejavov senátora Richarda Lugaru či už pred veľvyslancami krajín NATO a ďalšími bezpečnostnými expertmi v Bruseli alebo v USA. To, čo po 11. septembri dostalo označenie „Lugarova doktrína“, je ostrým útokom na európsku pasivitu v zápase s terorizmom, je

dnes už historická výzva na zužitkovanie vojenskej kampane proti teroristom a ich politickým sponzorom a varovanie pred upadajúcim významom NATO, ak Aliancia nepodporí stratégiu USA aj proti ďalším štátom, ktoré podporujú terorizmus. V diskusii zaznel dokonca názor, že Európa potrebuje vlastný Pearl Harbor, aby sa prebrala z letargie.

Ak (N)MD či dichotómia ESDI – ESDP vzťahy medzi Európou a Amerikou po skončení studenej vojny zatiaľ len skomplikovali, zásadná zmena k horšiemu nastane, ak bude Európa ako celok naďalej odmietať podporiť plnou váhou svojho politického a ekonomického potenciálu Ameriku v dnešnej situácii. USA po vyčerpávajúcom víťazstve nad fašizmom a komunizmom, ktorému v Tichomorí, Západnej Európe, Kórei, Vietname a inde na svete obetovali niekoľko stotisíc životov svojich vojakov, teraz vstúpili do ďalšieho globálneho konfliktu – tentoraz proti islamskému terorizmu. Ak NATO prestane byť prospešné pre obe strany Atlantiku, nebude existovať dôvod na jeho ďalšiu existenciu.

Je paradoxné, že ak majú dnes USA ešte nejaký dôvod investovať do NATO, sú týmto dôvodom postoje jeho nových východoeurópskych spojencov. Ich tradovaná obava, že stredná (východná) Európa sa opäť raz môže stať objektom západoeurópskej manipulácie, môže viesť k bezprecedentnému zahraničnopolitickému a bezpečnostno-politickému zväzku s USA. Je otázne, či podpora americkej vojenskej kampane proti Iraku zo strany nových demokracií bola len krátkou romantickou epizódou alebo „noví“ Európania jednoducho hľadajú rovnováhu moci a vidia v USA akýsi korelát obávanej hegemonistickej recidívy Západoeurópanov (najmä Nemecka a Francúzska) a Rusov.

Otvorene proamerický jazyk Deklarácie Vilniuskej skupiny na Summitte NATO v Prahe sa dočkal aj potvrdenia v oblasti konkrétnych krokov v irackom konflikte. Na to, či to bude stačiť na záchranu NATO, nebude zrejme treba už dlho čakať.

OBSAH

František Šebej Faktory ohrožujúce budúcnosť NATO na oboch stranách Atlantiku	3
Peter Burian Vzťahy EÚ – NATO – konkurenti alebo strategickí partneri	10
Peter Švec Revolúcia vo vojenstve a budúcnosť NATO	21
Tomáš Zálešák Je transatlantický rozkol nevyhnutný?	37
Ivo Samson Zachránia noví členovia Severoatlantickú alianciu?	44

František Šebej je zahraničnopolitickým analytikom a redaktorom týždenníka Dominofórum. Je garantom zahraničnopolitickej analytickej skupiny Konzervatívneho inštitútu M.R.Štefánika.

Peter Burian je štátnym radcom na Odbore analýz a plánovania Ministerstva zahraničných vecí SR a bývalým veľvyslancom SR pri NATO.

Plukovník gšt. Peter Švec je vojensko-strategickým analytikom a generálnym riaditeľom Sekcie vojenského vzdelávania Ministerstva obrany SR.

Tomáš Zálešák je politológom a poradcom predsedu Národnej rady Slovenskej republiky. Je stálym spolupracovníkom Konzervatívneho inštitútu M.R.Štefánika.

Ivo Samson je zahraničnopolitickým analytikom, pôsobí v Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku.

Má NATO budúcnosť?

F. Šebej, P. Burian, P. Švec, T. Zálešák, I. Samson

Editor: Ondrej Dostál

Copyright © Konzervatívny inštitút M.R.Štefánika

Konzervatívny inštitút M.R.Štefánika
Štefánikova 1, 811 06 Bratislava
tel.: 02 – 5249 3792, 5249 3610
fax: 02 – 5249 3745
e-mail: conservative@institute.sk
www.konzervativizmus.sk

Tlač: Vydavateľstvo Michala Vaška
Nám. Kráľovnej pokoja 3, Prešov
e-mail: vmv@ntp.sk

ISBN: 80-89121-05-5

